



DIDIUS JULIANUS

Een onderzoek naar de weergave van Didius Julianus' troonsbestijging in de klassieke bronnen en de wetenschappelijke literatuur, en een poging tot een herwaardering van zijn troonsbestijging.

SAMENVATTING

Didius Julianus (133-193 n.Chr.) regeerde het Romeinse Rijk voor een korte en turbulente periode in het Vijfkeizerjaar (193 n.Chr.). In zowel de klassieke bronnen als de wetenschappelijke literatuur wordt hij overheersend negatief afgeschilderd. Deze negatieve connotaties heeft hij te danken aan de wijze waarop hij het keizerschap heeft verkregen: naar verluidt kocht hij deze van de keizerlijke wachten op een veiling. Het spectaculaire beeld van de 'veiling van het Rijk' heeft sindsdien veel aandacht gekregen – een beeld gecreëerd door de geschiedschrijvers Cassius Dio en Herodianus. Dit paper zal onderzoeken of dit beeld terecht is. Door de drie contemporaine bronnen te analyseren (Cassius Dio, Herodianus en de *Historia Augusta*) en het historiografisch debat hierbij te betrekken, zal dit onderzoek een nieuwe weg inslaan en aantonen dat een meer genuanceerd beeld wenselijk is. De 'veiling van het Rijk' blijkt te eenzijdig.

Bachelorscriptie, Universiteit Utrecht

Student: Arjen van Lil, BA Geschiedenis

Email: a.j.vanlil@students.uu.nl

Studentnummer: 4157192

Datum: 18-06-2017

Begeleider: prof. dr. L.V. Rutgers

Scriptiegroep: Oudheid

Afbeelding: een striptekening van Charles Slackman (1970) waarin hij Julianus' troonsbestijging bespot en vergelijkt met twintigste-eeuwse magnaten en bankiers. Verdere uitleg in voetnoot 10; een grotere afbeelding van de tekening is te vinden aan het eind in de bijlage.

Inhoudsopgave

Introductie	p. 3
Hoofdstuk 1: Context en geschiedenis van Julianus	p. 7
- §1.1: 193 n.Chr.	p. 7
- §1.2: Didius Julianus	p. 9
Hoofdstuk 2: Julianus als de corrupte boosdoener	p. 11
- §2.1: Cassius Dio	p. 11
- §2.2: Herodianus	p. 15
Hoofdstuk 3: Julianus in een positiever licht	p. 20
- §3.1: De <i>Historia Augusta</i>	p. 20
Hoofdstuk 4: Discussie	p. 24
- §4.1: De bronnen	p. 24
- §4.2: De ‘veiling’	p. 24
- §4.3: Een conventionele investituur?	p. 28
Conclusie	p. 31
Appendix... ..	p. 32
Bijlage	p.34
Bibliografie	p.35

Inleiding

Het jaar is 193 n.Chr. en het Romeinse Rijk is op zoek naar een nieuwe keizer. Na de moord op Pertinax, wiens korte heerschappij in het teken stond van het herstellen van Commodus' wanbeleid, stelde zich geen nieuwe kandidaat beschikbaar. Pertinax had geen erfgenaam en de moordenaars, de Praetoriaanse Garde, stonden voor de vraag wie hem zou opvolgen. Een moeilijke situatie deed zich voor en de Praetorianen besloten het keizerschap als het ware te koop aan te bieden – zo zou zich de beste kandidaat voordoen. Op de oproep kwamen twee kandidaten af: Sulpicianus, de prefect van de stad, en Didius Julianus, een steenrijke proconsul. De twee waren aan elkaar gewaagd. Beiden hadden een succesvolle carrière achter de rug en hadden de nodige politieke connecties. Vervolgens zou zich een merkwaardige situatie hebben voorgedaan, waarin beide kandidaten tegen elkaar opboden en grootse beloften deden. Uiteindelijk kwam Julianus als winnaar uit deze tweestrijd. De Praetorianen nodigden hem uit hun kamp binnen te treden en verklaarden hem tot de nieuwe keizer van het Romeinse Rijk. Op deze eigenaardige manier werd Pertinax' opvolger gekozen.

Julianus' troonsbestijging is beschreven in drie bronnen: Cassius Dio (155-235 n.Chr.), Herodianus (ca. 180-260 n.Chr.) en de *Historia Augusta* (ca. 3^e eeuw n.Chr.). Deze drie bronnen zijn echter verschillend van toon. Cassius Dio doet dit op een negatieve wijze en laat zijn minachtig blijken door het voorval als een 'uiterst schandalige gebeurtenis' af te doen.¹ Herodianus volgt Dio's negatieve toon en beschrijft Julianus als de persoon die 'het Rijk schandelijk, schaamteloos en fraudulent had gekocht', maar ook als iemand met interesse in het herstellen van de eer van Commodus.² De *Historia Augusta* neemt daarentegen een positievere houding aan, en legt uit hoe Julianus eerst naar de Senaat reisde en aldaar twee tribunen tegenkwam: 'Publius Florianus en Vectius Aper, die bij hem direct begonnen aan te dringen om de troon over te nemen.'³ Zij namen hem mee naar het Praetoriaanse kamp en op deze wijze zou Julianus aan zijn keizerstitel zijn gekomen. In de drie bronnen zijn dus verschillende houdingen en ondertonen waar te nemen. Wanneer we de gepresenteerde beschrijvingen vergelijken, worden verder tevens drie verschillende versies van het verhaal zichtbaar. Zo legt Dio uit dat Julianus op eigen initiatief zo snel mogelijk naar de Castra Praetoria ging om op het keizerschap te bieden, terwijl Herodianus ons vertelt dat Julianus werd aangespoord door zijn familie nadat hij van een banket af kwam. De *Historia Augusta* beschrijft hoe Julianus aanvankelijk niet eens het keizerschap ambieerde, en hij door twee

¹ Cassius Dio, *Roman History* LXXIV.11.

² Herodianus, *Roman History* II.6.

³ *Historia Augusta*, *The Life of Didius Julianus* II.5.

tribunen moest worden meegenomen. In de klassieke bronnen worden dus verschillende motieven aan Julianus' investituur gekoppeld. Zowel in evaluatie als wat betreft de gepresenteerde feiten wijken de drie bronnen van elkaar af. Deze discrepantie vraagt om verduidelijking. Is Dio's negatieve weergave van Julianus' troonsbestijging wel betrouwbaar? Hoe kunnen we de verschillende beschrijvingen verklaren? En hoe kan het dat de *Historia Augusta* zo sterk contrasteert met Dio's werk? Door de drie bronnen in een vergelijkend perspectief te plaatsen en hun context en inhoud te analyseren, zal ik pogen dergelijke vragen te beantwoorden. Op deze wijze wordt de toedracht van deze merkwaardige gebeurtenis verhelderd en kan op een meer afgewogen manier de weergave in de bronnen worden benaderd.

Een belangrijke reden om nader in te gaan op de tegenstrijdigheden in de drie genoemde bronnen, is dat deze tegenstrijdigheden de nodige sporen hebben getrokken in de historiografische interpretatie van Julianus en dat men in de wetenschappelijke literatuur tot nu toe niet tot een eensluidend oordeel is geraakt over hoe hij zijn keizerschap in de wacht wist te slepen. Zo heeft Julianus lang – en eigenlijk tot op heden – te boek gestaan als de geldzuchtige slechterik. Deze infame reputatie heeft hij te danken aan de manier waarop hij het keizerschap had verkregen: door het te kopen – mits wij Dio en Herodianus moeten geloven natuurlijk. Deze negatieve traditie heeft zijn oorsprong in een van de meest iconische historiografische werken. Het was namelijk Edward Gibbon die in *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* (1776-1789) de toon zette. In zijn boek presenteert Gibbon Julianus als de personificatie van hebzucht; hij is de 'vain old man' die in ging op het aanbod van de Praetorianen.⁴ Nog belangrijker wellicht is het feit dat hij de naam van Julianus koppelt aan de, in Gibbon's visie, voornaamste oorzaak van de val van het Romeinse Rijk: de corruptie van de Praetoriaanse Garde. Gibbon heeft geen goed woord voor Julianus over en zodoende staat hij aan de basis van het negatieve imago van Julianus dat ook later bij andere historici naar voren komt. Voorbeelden van hoe de historiografie dit negatieve beeld heeft overgenomen treffen we aan in de werken van Rostovtzeff (1957) en Birley (1971). Meer recent zien we ook bij Icks (2012) deze negatieve connotatie bijvoorbeeld weer terugkomen.⁵ Evenwel is er ook nuance aangebracht in de historische evaluatie van Julianus' problematische investituur. Leaning (1989) en Appelbaum (2007) hebben de nodige vragen

⁴ Gibbon, Edward, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire, Volume 1* (Edited by J.B. Bury, Cambridge UP, 2013), 107.

⁵ Rostovtzeff, M., *The Social and Economic History of the Roman Empire* (Oxford, 1957); Birley, A.R., *Septimius Severus: The African Emperor* (New York, 1971); Icks, M., 'Bad Emperors on the Rise: Negative Assessments of Imperial Investitures, AD 284-395', *Klio* vol.94.2 (2012), 462-481.

gesteld en beiden concludeerden dat voorzichtig moet worden omgegaan met het negatieve beeld.⁶ Volgens Leaning en Appelbaum kunnen we Julianus in positievere termen beschouwen en moeten we de bronnen anders interpreteren. Het concept van de veiling moeten we kritisch benaderen. Ondanks deze alternatieve benadering is de combinatie van Julianus en het kopen van de troon toch nog veel terugkomen in recente literatuur (Southern 2001, Hekster & Nicholas 2008 en Icks 2012 – om een paar voorbeelden te noemen).⁷ Daarnaast is het ook interessant om te zien hoe Julianus' voorbeeld nog vaak wordt aangehaald in economische literatuur als 'de grootste veiling ooit' (waaronder Mester 1988, Wolfstetter 1996, Binmore & Klemperer 2002 en Krishna 2009).⁸ Charles Slackman zag zelfs kans om de gebeurtenis in een striptekening te verwerken in een editie van *Horizon* in 1970 (zie bijlage).⁹ Gevuld met spot, metaforen en negatieve kapitalistische verwijzingen vergelijkt hij Julianus met twintigste-eeuwse ondernemers.¹⁰ Julianus lijkt inherent te zijn verbonden aan de koopsom waardoor hij het keizerschap verkreeg.

Didius Julianus' troonsbestijging is een controversiële gebeurtenis – zowel in de klassieke bronnen als in de latere wetenschappelijke literatuur. Cassius Dio, Herodianus en de *Historia Augusta* presenteren de gebeurtenis op drie verschillende manieren en vanuit drie verschillende perspectieven. De historiografische traditie heeft lange tijd het negatieve beeld van Gibbon gevolgd en zelfs na de nuances die zijn aangebracht, lijkt het imago van Julianus als koper van de troon stand te houden. Het doel van dit onderzoek is om terug te keren naar de bronnen en deze kritisch te bekijken. Waarom verschillen deze bronnen en hoe kan een contextuele analyse nieuw licht werpen op deze merkwaardige gebeurtenis? Dit zal de belangrijkste focus van mijn onderzoek zijn. De kernvraag zal daarom luiden: In hoeverre kan contextualisering en een kritische lezing van de beschrijvingen van Cassius Dio, Herodianus

⁶ Leaning, J.B., 'Didius Julianus and his Biographer', *Latomus* vol. 48.3 (1989), 548-565; Appelbaum, Alan, 'Another Look at the Assassination of Pertinax and the Accession of Julianus', *Classical Philology* vol. 102.2 (2007), 198-207.

⁷ Southern, P., *The Roman Empire from Severus to Constantine* (Routledge, 2001); Hekster, Olivier & Zair, Nicholas, *Debates and Documents in Ancient History: Rome and its Empire, AD 193-284* (Edinburgh, 2008).

⁸ Mester, Loretta, 'Going, going, gone: setting prices with auctions', *Federal Reserve Bank of Philadelphia Business Review* (1966), 3-13; Wolfstetter, Elmar, 'Auctions: an Introduction', *Journal of Economic Surveys* vol.10.4 (1996), 367-420; Binmore, Ken & Klemperer, Paul, 'The Biggest Auction Ever: the Sale of the British 3G Telecom Licences', *The Economic Journal* vol.112 (2002), 74-96; Krishna, Vijay, *Auction Theory* (Academic Press, 2009).

⁹ Slackman, Charles, 'The night they auctioned off the Roman Empire', *Horizon* vol.3 (1970), 36-39.

¹⁰ In de laatste rij tekeningen schetst Slackman een aantal figuren: links is Sulpicianus te zien met daarnaast Didius Julianus. Rechts daarvan is J.P. Morgan te zien; de steenrijke Amerikaanse bankier en oprichter van J.P. Morgan & Co. Vervolgens is een figuur te zien die iets weg heeft van Winston Churchill. In de laatste afbeelding, hier helaas blanco, zou Howard Hughes hebben gestaan. Hughes was een Amerikaanse vliegtuigmagnaat, filmregisseur en filantroop, en was in zijn tijd een van de rijkste mensen ter wereld. Zie: <http://www.comicartfans.com/gallerypiece.asp?piece=1185468>

en de *Historia Augusta* nieuw licht werpen op Didius Julianus' troonsbestijging en het heersende negatieve imago?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal in het eerste hoofdstuk aandacht worden besteed aan de context en aan wat bekend is over Julianus als persoon. Voordat hij tot keizer werd benoemd had hij een notabele politieke carrière achter de rug: hij had als praetor, consul en gouverneur gediend. Daarnaast stamde hij af van een vooraanstaande familie uit Mediolanum (Milaan) – een levensloop die een positief effect op zijn imago zou moeten hebben gehad. In het tweede hoofdstuk zal worden ingegaan op de verslagen van Dio en Herodianus. Ik zal deze auteurs samen in een hoofdstuk behandelen vanwege het feit dat ze beiden tot op zekere hoogte dezelfde, negatieve, houding aannemen. Daarnaast heerst de historiografische consensus dat Herodianus zijn werk deels heeft gebaseerd op Dio.¹¹ In de bronnenanalyse zal ik zowel de verschillen als de overeenkomsten benoemen en concluderen wat zij vertellen over de gebeurtenis. In het derde hoofdstuk zal ik Julianus in een positiever licht benaderen en het verslag van de *Historia Augusta* analyseren. In tegenstelling tot Dio en Herodianus, komt Julianus in deze bron beter uit de verf. De *Historia Augusta* is echter een lastig document. Zo zijn historici verdeeld over het auteurschap en de *Hauptquelle* van de bron.¹² Ik zal dit debat betrekken bij het analyseren van de bron maar vooral focussen op de inhoud van de bron. In het laatste hoofdstuk zal ik terugkomen op de hoofdvraag en uitleggen hoe wij Julianus vanuit een ander perspectief kunnen zien, naar aanleiding van het onderzoek in dit paper. Ik zal het historiografisch debat hierbij betrekken (met name Leaning en Appelbaum) en concluderen of wij Julianus kunnen zien vanuit positieve, negatieve of genuanceerde termen.

Als methodische insteek zal ik voornamelijk een close-reading van de bronnen hanteren. Ieder element in de tekst draagt bij aan de boodschap dat de auteur wil uitdragen en ik zal in iedere bron een aantal van deze elementen uitlichten. Op deze wijze wordt de samenhang in een tekst duidelijker en kunnen we de insteek van Dio, Herodianus en de *Historia Augusta* beter begrijpen. Complementair zal ik de drie schrijvers en passages contextualiseren. Sommige auteurs waren sterk beïnvloed door de politieke omstandigheden en dus is het essentieel om de bronnen vanuit hun context te lezen. Met name in het laatste hoofdstuk zal ik de bronnen inbedden in de contextuele omstandigheden van 193 n.Chr. Zo staan de bronnen in perspectief en kunnen we het centrale vraagstuk van dit onderzoek beantwoorden.

¹¹ Zie Syme (1971), Kolb (1972) en Eadie (1974).

¹² *Hauptquelle*: Duitse academische term voor hoofdbron van informatie.

Hoofdstuk 1: Context en geschiedenis van Julianus

Om Julianus' merkwaardige troonsbestijging beter te kunnen begrijpen, is het van belang om de voorgeschiedenis van deze gebeurtenis te behandelen. Het jaar 193 n.Chr. staat ook wel bekend als het Vijfkeizerjaar. Zoals de term al aangeeft, was dat een turbulente periode waarin vijf personen op de keizerstitel aanspraak maakten – de een succesvol, de ander vergeefs. Didius Julianus was één van hen. Om de klassieke bronnen beter te kunnen begrijpen is het bij wijze van historische contextualisering belangrijk om nader in te gaan op de politieke situatie. Daarnaast zal ik in dit hoofdstuk ook ingaan op de persoon Julianus en zijn achtergrond.

§1.1: 193 n.Chr.

Het Romeinse Rijk kende een donkere periode onder de heerschappij van Commodus (r. 177-192 n.Chr.). Als opvolger van de gevierde Marcus Aurelius wist Commodus zowel de Senaat als het volk tegen zich te krijgen. Zijn gewelddadige en narcistische karakter leidde tot zijn dood in 192 n.Chr. Vergiftigd en gewurgd in zijn eigen paleis. In het complot was Pertinax betrokken, toenmalig consul en prefect van Rome. Samen met Commodus' naasten en de Praetoriaanse prefect Laetus werd na de moord besloten dat hij het keizerschap zou overnemen.¹³ Pertinax haastte zich naar het Praetoriaanse kamp, beloofde de soldaten een flinke bonus en werd vervolgens tot keizer uitgeroepen. Zijn regime stond in het teken van herstel en hij voerde rigoureuze hervormingen door. Pertinax was gedreven om het Romeinse Rijk naar zijn ideeën te modelleren maar deze gedrevenheid bleek voornamelijk eenzijdig te zijn. Zijn grondige maar noodzakelijke financiële hervormingen gingen onvermijdelijk gepaard met impopulariteit onder het volk. De Romeinse levensstandaard daalde drastisch als resultaat van zijn maatregelen.¹⁴ Dio beschrijft: 'Hij begreep niet (...) dat iemand niet zomaar zonder problemen alles kan hervormen, en dat de restauratie van een complete staat zowel tijd als kennis vereist.'¹⁵ De loyaliteit van de Praetorianen bleek echter een groter probleem te zijn. Pertinax had namelijk slechts een klein deel van de beloofde geldsom aan de soldaten betaald – tot grote onrust van de Praetorianen. Pertinax had de trouw van de Praetorianen geschaad en dit had cruciale gevolgen. Eind maart 193 n.Chr. ondervond hij deze. Een groep woedende Praetorianen bestormde het keizerlijk paleis, op jacht naar de keizer die zijn

¹³ Birley, *Septimius Severus*, 152.

¹⁴ Grant, Michael, *The Roman Emperors* (New York, 1985), 104.

¹⁵ Dio LXXIV.10.

beloften niet na kwam.¹⁶ Aldaar, onder toezienend oog van prefect Laetus, vermoordden zij Pertinax. Zijn heerschappij was van korte duur geweest.

Na de moord op Pertinax deed zich een probleem voor: er was geen opvolger. Pertinax' korte en turbulente heerschappij liet geen ruimte over voor het consolideren van de macht en het aanwijzen van een erfgenaam. Integendeel, het was de Praetoriaanse Garde die in deze situatie de scepter zwaaide. De Praetorianen hadden Pertinax tot keizer uitgeroepen, vervolgens vermoord en hadden nu ook de machtspositie om een volgende keizer te benoemen.

Het is belangrijk om verder in te gaan op deze omstreden machtspositie van de Praetorianen. Zoals we zojuist in het geval Pertinax zagen, waren zij degenen die een keizer konden maken of breken. De Garde was aanvankelijk opgericht als persoonlijke wacht onder Augustus (27 v.Chr.) en hielp ook met het bewaren van de openbare orde. Interessant is dat de Praetorianen over het geweldsmonopolie beschikten in Rome. Enkel zij waren gerechtigd om wapens te dragen binnen de muren. Onvermijdelijk leidde deze machtspositie tot problemen bij de keizersinvestituur. In 41 n.Chr. werd dit voor het eerst zichtbaar met de moord op keizer Caligula door de Garde. Claudius werd vervolgens door hen tot keizer uitgeroepen. Onder het regime van Nero, zijn opvolger, is te zien hoe de Praetoriaanse prefecten aanzienlijke invloed hadden op de keizer. Nero's besluitvorming wordt soms zelfs toegeschreven aan de prefecten Burrus en Tigellinus.¹⁷ Ook in het Vierkeizerjaar (69 n.Chr.) droegen de Praetorianen bij aan alle vier machtsclaims. In dit jaar werd voornamelijk duidelijk dat Praetoriaanse trouw te koop was. Deze omkoopsom, ook wel bekend als het *donativum*, was aanvankelijk (onder Claudius en Nero) een vrijwillige bijdrage.¹⁸ Na Nero kreeg het *donativum* een minder vrijwillig karakter en werd van de (aspirant-) keizer verwacht dat hij deze zou betalen. Deed hij dit niet, dan waren de gevolgen voor hem. Zo ondervonden Galba, Otho en Pertinax de dodelijke consequentie van het niet betalen van de geldsom.¹⁹ Het *donativum* escaleerde en grotere bedragen werden verwacht. De omkoopsom werd de norm en de Praetorianen kregen gestaag steeds meer invloed – uit de gebeurtenissen in 193 n.Chr. komt de rol van de Praetoriaanse Garde als 'kingmaker' duidelijk naar voren. Pertinax was

¹⁶ Herodianus II.5; Dio LXXIV.9-10; HA, *Pertinax* XI. De drie bronnen geven licht verschillende versies van de gebeurtenis, waarin met name de rol van Laetus afwijkt. Uit de overeenkomsten kan echter met zekerheid de bestorming en moord op Pertinax vast worden gesteld.

¹⁷ Zie: Roper, Theresa K., 'Nero, Seneca and Tigellinus', *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 23.3 (1979), 346-357; McDermott, William C., 'Sextus Afranius Burrus', *Latomus* 8 (1949), 229-254.

¹⁸ Suetonius, *The Lives of the Twelve Caesars; Life of Claudius*, X; Josephus, *Antiquities of the Jews*, XIX, IV.2.

¹⁹ Voor een geschiedenis van de Praetoriaanse Garde zie: Bingham, Sandra, *The Praetorian Guard: A History of Rome's Elite Special Forces* (Baylor UP, 2013).

gemaakt en (letterlijk) afgemaakt door de Garde. Na zijn dood trad Didius Julianus op de voorgrond. Maar wie was deze Julianus eigenlijk?

§1.2: Didius Julianus

Didius Julianus werd geboren in 133 n.Chr. in een rijke familie uit Mediolanum (Milaan). Zijn vader en grootvader waren succesvolle juristen en zijn familie genoot een uitstekende reputatie. Julianus werd echter grootgebracht in het huis van Domitia Lucilla, de moeder van keizer Marcus Aurelius.²⁰ We kunnen er van uit gaan dat, net als Marcus Aurelius, ook Julianus hier in goede handen was – het ging hier tenslotte om dezelfde Lucilla over wie Aurelius lovend schreef ‘te hebben geleerd (...) excessieve rijkdom te vermijden’.²¹ Dit is enigszins ironisch wanneer wij in het volgende hoofdstuk naar Herodianus’ karakterisering van een ‘excessieve en buitensporige’ Julianus kijken. Zijn eerste publieke functie kreeg Julianus snel na het ontvangen van de *toga virilis* (de toga van volwassenheid), zowel als militair tribuun en quaestor. Gesteund door Marcus Aurelius verkreeg hij rond 162 n.Chr. het praetorschap en daarmee het bevel over een legioen. Na successen te hebben geboekt tegen de Chatten in Germanië werd hij van 170 tot 175 n.Chr. gouverneur van de provincie *Gallia Belgica*. Ook hier kwam Julianus uitstekend uit de test. Hij wist de vijandige Chauken te verslaan en werd beloond met het consulschap. Het consulschap deelde hij met zijn collega Pertinax, de latere keizer. Wederom wist Julianus zich te bewijzen in deze functie, ditmaal in de provincies *Dalmatia* en *Germania Inferior*. Laatstgenoemde provincie was, niet geheel onbelangrijk, een provincie met hoog militair belang. Julianus carrière hield hier nog niet op. Rond 178 n.Chr. werd hij beloond met de leiding over de *alimenta* in Italië; een zorgsysteem dat geld distribueerde aan kinderen en armen.²² Rond deze tijd werd hij echter ook beschuldigd van medeplichtigheid aan een complot om Commodus te vermoorden. Julianus werd vrijgesproken; de aanklager werd daarentegen geëxecuteerd. Bij deze samenloop van omstandigheden speelde zijn afkomst – het feit dat hij uit een familie van juristen stamde – waarschijnlijk een rol. Daarnaast had hij in deze situatie waarschijnlijk de steun van Laetus, de Praetoriaanse prefect.²³ In 189 n.Chr. werd hij proconsul van *Africa* als opvolger van Pertinax, om enkele jaren later weer op te duiken – ditmaal in Rome in 193 n.Chr.

Wat kunnen we afleiden uit deze verzameling aan informatie? Duidelijk wordt dat Julianus een onderscheiden en ervaren man was en talrijke publieke functies heeft bekleed.

²⁰ Het is echter niet bekend waarom hij hier werd grootgebracht.

²¹ Marcus Aurelius, *Meditations* I.3.

²² Grant, *The Roman Emperors*, 105-106.

²³ HA, *Didius Julianus* VI.2.

Dit deed hij grotendeels met succes. In Germanië, Belgica en Dalmatië werd hij hiervoor gedecoreerd. De *alimenta* was daarnaast een functie met aanzien en vormde vaak de opstap naar het consulschap. Julianus was echter al consul geweest voordat hij *curator alimentorum* werd. Dit kan zowel in termen van uitzonderlijkheid als bekwaamheid worden gezien.²⁴ Op het gebied van politieke relaties bevond hij zich ook op uitstekend terrein. Julianus stamde uit een notabele juristenfamilie, had de steun van Marcus Aurelius, werkte samen met Pertinax en volgde hem op als proconsul, en had goede banden met Laetus, de Praetoriaanse prefect. Het voorval met het complot tegen Commodus leverde hem aanvankelijk negatieve publiciteit op, maar dit wist Julianus af te wenden. De initiatiefnemers van het complot, Salvius Julianus (een familielid van Didius) en Paternus, werden door Commodus geëxecuteerd.²⁵ Didius wist dit lot om te draaien en de aanklagers werden geëxecuteerd. De vraag of hij werkelijk betrokken was is moeilijk te beantwoorden; zowel in geval van schuld als onschuld zouden zijn politieke en juridische connecties van dienst zijn geweest.²⁶ Als machtig man met de juiste connecties had Julianus weinig te vrezen.

Concluderend kunnen we stellen dat Julianus over een uitstekend curriculum vitae beschikte – waardig voor het keizerschap. Wanneer we kijken naar de voorgeschiedenis van andere keizers zijn er voldoende overeenkomsten te vinden: ook Hadrianus, Antoninus Pius, Lucius Verus, Marcus Aurelius, Commodus en Pertinax hadden dergelijke loopbanen. Succesvol militair en politiek leiderschap was een *must* om het keizerschap te kunnen bekleden. In Julianus' geval ontbrak het hier niet aan. Toch lezen we in Dio en Herodianus een hele andere voorstelling van zaken. Dit zal ik in het volgende hoofdstuk bespreken.

²⁴ De *curator alimentorum* was de leidinggevende over het *alimenta*-systeem.

²⁵ Zie HA, *Commodus* III.2 & IV.8, en Dio LXII.5.1-2.

²⁶ Ook al geven de bronnen dit niet direct aan, Birley (1971) suggereert dat Julianus werd verbannen of teruggeroepen naar zijn thuisstad Mediolanum als gevolg van de beschuldiging. Dio schrijft als enige hierover in LXXIV.11.

Hoofdstuk 2: Julianus als de corrupte boosdoener

In het vorige hoofdstuk is de context en voorgeschiedenis van het jaar 193 n.Chr. uiteengezet. Hieruit bleek dat de Praetorianen een grote rol speelden in de strijd om de macht op het hoogste niveau en dat Julianus tot zover een voorbeeldige carrière achter de rug had. In dit hoofdstuk zal ik ingaan op zijn troonsbestijging aan de hand van de verslagen van Cassius Dio en Herodianus. Ik begin met Dio vanwege het feit dat hij claimt in Rome aanwezig te zijn geweest in 193 n.Chr. Herodianus heeft hoogstwaarschijnlijk van de teksten van Dio gebruik gemaakt, hij heeft zijn teksten dus later geschreven. Beide auteurs presenteren daarnaast ook een negatief beeld van de gebeurtenissen rondom Julianus en slaan een andere toon aan dan de *Historia Augusta*, zoals we in hoofdstuk 3 zullen zien. In dit hoofdstuk zal ik de desbetreffende passages analyseren en de bronnen onafhankelijk benaderen.

§2.1: Cassius Dio

Cassius Dio (155-235 n.Chr.) kwam uit een vooraanstaande familie uit Bithynië, behorende tot het prominente geslacht van de Cassia.²⁷ Zijn familie kende een lange traditie van senatoren, tribunen en consuls, en geheel in deze trend genoot Dio een goede opleiding. Zijn regelmatige verwijzingen aan Marcus Aurelius wijzen erop dat hij een retorische opleiding heeft gehad en de sofistieke traditie prefereerde.²⁸ In 189 n.Chr. werd hij tot praetor benoemd en verondersteld wordt dat hij enkele jaren daarna de senaatszetel verkreeg. Vanaf het laatste jaar van Commodus spreekt hij namelijk over ‘wij’ (de senatoren).²⁹ Dio schroomde niet om zichzelf te onderscheiden van de niet-senatoriële klasse en benadrukt zijn positie regelmatig in zijn hoofdwerk *Romeinse Geschiedenis*.³⁰ Na de dood van Commodus (192 n.Chr.) bleef hij dienen in de Senaat en ook onder Pertinax en Didius Julianus was hij senator. In deze jaren sprak hij een duidelijke politieke voorkeur – en afkeer – uit. Zo schreef hij een profetisch pamflet aan Septimius Severus waarin hij diens heerschappij voorspelde; zijn gulle woorden werden goed ontvangen door de latere keizer en onder Severus’ bewind (r. 193-211 n.Chr.) werden de twee goede vrienden. Onder Pertinax (r. 193 n.Chr.) ontving Dio opnieuw het praetorschap en ook over hem was Dio te spreken: ‘Pertinax was een uitstekende en oprechte man’, zo schreef hij.³¹ Didius Julianus viel echter niet in de smaak bij Dio; de twee hadden namelijk een voorgeschiedenis. In rechtszaken had hij Julianus al meerdere malen schuldig

²⁷ Bythinië ligt in het tegenwoordige Noordwest-Turkije.

²⁸ Bijvoorbeeld LXXI.35.

²⁹ Millar, Fergus, *A study of Cassius Dio* (Oxford, 1964), 13-15.

³⁰ Barnes, T.D., ‘The Composition of Cassius Dio’s “Roman History”’, *Phoenix* vol.38.3 (1984), 242.

³¹ Dio LXXIV.1.

bevonden aan allerlei overtredingen, zo legt Dio uit.³² Julianus was blijkbaar herhaaldelijk aangeklaagd en in die gevallen pleitte Dio voor de aanklager. Aan de hand van deze gegevens is zichtbaar hoe Dio in de jaren 192-193 n.Chr. een sterke politieke voorkeur ontwikkelde. In Severus herkende hij een toekomstige keizer en besloot daarom voortijdig al zijn steun te uiten. Deze vriendschappelijke relatie gold ook voor Pertinax. Dio's relatie met Julianus was echter rancuneus. Vanuit dit perspectief kunnen wij Dio's houding tegenover Julianus' troonsbestijging en regime beter begrijpen. Eerst is het belangrijk om zijn *Romeinse Geschiedenis* verder te contextualiseren.

‘Het is mijn wens om een geschiedenis te schrijven van alle memorabele daden van de Romeinen (...) zodat niemand meer vergeefs hoeft te zoeken naar de essentiële feiten.’, zo schrijft Dio in de introductie van zijn werk.³³ Hij geeft zelf al aan dat hij de informatie presenteert die er toe doet – en dus persoonlijk al een selectie van de beschikbare feiten maakt. Dio schreef zijn *Romeinse Geschiedenis* vanwege twee voorvallen, zo legt hij uit: Severus' goede ontvangst van zijn pamflet, waarop hem werd aanbevolen over de Severische oorlogen (193-211 n.Chr.) te schrijven, en een droom waarin Severus postuum verscheen en hem voorschreef: ‘leer nauwkeurig en schrijf een verslag van alles dat is gezegd en gedaan.’³⁴ Voor Dio konden dit natuurlijk de werkelijke redenen zijn, maar een stukje Severische propaganda schijnt hier ook door – de consensus is namelijk dat Dio zijn werk schreef onder de Severische keizers in een periode van ruim 20 jaar (197-219 of 211-231 n.Chr.).³⁵ Zijn stuk over Julianus is dus ook in dit pro-Severische klimaat geschreven, waarin een duidelijke afgunst tegenover Julianus heerste. Bij het bestuderen van Dio is het belangrijk om dit in acht te nemen. Over het voorval in 193 n.Chr. schrijft Dio het volgende:

Maar Sulpicianus, die door Pertinax naar het kamp was gestuurd om zaken op orde te brengen, bleef daar, in de hoop tot keizer te worden benoemd. Ondertussen toen Didius Julianus – een man met een eindeloze lust voor geld en een losbandige geldverkwister, altijd verlangend naar revolutie en daarom door Commodus verbannen naar zijn thuisstad Mediolanum – hoorde van de dood van Pertinax

³² Dio LXXIV.12.

³³ Dio I.1.

³⁴ Dio LXXVIII.10.

³⁵ Millar (1964) suggereert deze periode. Dio zou ongeveer 10 jaar hebben besteed aan het opschrijven van informatie en maken van aantekeningen. De overige 12 jaar zou hij hebben besteed aan het werkelijke schrijven van het boek. Barnes (1984) stelt echter dat Dio begon met zijn aantekeningen in 211 n.Chr., eindigde in 220 n.Chr., en vervolgens schreef van 220 tot 231 n.Chr. Mocht Dio niet onder het bewind van Severus hebben geschreven dan kan alsnog de conclusie worden getrokken dat het heeft plaatsgevonden onder de Severische keizers, wat Severische propaganda nog steeds mogelijk acht.

haastte hij zich naar het kamp en, staande bij de poorten, maakte biedingen aan de soldaten voor de heerschappij over de Romeinen. Vervolgens vond een uiterst schandalige gebeurtenis plaats, onwaardig voor Rome. Want, alsof het in een marktplaats of veilinghal plaatsvond, werd zowel de stad als het complete Rijk geveild. De verkopers waren degenen die de keizer hadden vermoord, en de potentiële kopers waren Sulpicianus en Julianus, die vastberaden waren elkaar uit te kopen; een van binnenuit, de ander van buiten. Geleidelijk verhoogden ze hun biedingen tot 20.000 sestertiën per soldaat. Sommige soldaten zouden woord hebben gebracht aan Julianus, ‘Sulpicianus biedt zo veel; hoe veel verhoog je zijn bod?’ En weer tegen Sulpicianus, ‘Julianus belooft zoveel; met hoe veel ga je over dit bod heen?’ Sulpicianus zou die dag hebben gewonnen – hij zat binnen, was prefect van de stad en ook de eerste die het bedrag van 20.000 noemde – echter, was het niet dat Julianus zijn bod met een klein bedrag van 5.000 had verhoogd, luidkeels roepende en ook het bedrag aangevende met zijn vingers. Dus de soldaten, onder de indruk van dit excessieve bod en tegelijkertijd vrezende dat Sulpicianus Pertinax zou wreken (een idee dat Julianus in hun gedachten had geplant), ontvingen Julianus binnen en verklaarden hem keizer.³⁶

Uit deze passage komt Dio’s minachting voor Julianus duidelijk naar voren. Zijn beginnende karakterisering van Julianus zet al een heldere toon. Volgens Dio gaat het hier om een heb- en geldzuchtige man. Dio presenteert Julianus als een ‘geldverkwister’, zonder schaamte of schroom om via financiële middelen macht te verkrijgen. Verder is Dio zeer bewust in zijn woordkeuze en typering. Door de gebeurtenis af te doen als ‘onwaardig voor Rome’ zet hij de figuur van Julianus af tegen Romeinse idealen en presenteert hij Julianus in breuk met de Romeinse traditie. Het kopen van het Rijk is niet zoals het hoort en Julianus’ geldzucht en machtsdrang passen niet binnen Dio’s idealen en normen tegenover de keizersinvestituur. Zijn afkeuring tegenover Julianus’ troonsbestijging suggereert een illegitiem keizerschap; Julianus heeft de macht niet op natuurlijke wijze verkregen. Dit negatief waardeoordeel over Julianus kan grotendeels worden verklaard vanuit de voorgeschiedenis tussen de twee. Dio had Julianus meerdere keren schuldig bevonden in rechtszaken en zijn kwalijke karakterisering zou hier mogelijkwijs uit kunnen zijn voortgevloeid.

Dio geeft daarnaast ook interessante informatie weg over de motieven en omstandigheden van de gebeurtenis. Om te beginnen legt hij al uit dat Sulpicianus door Pertinax naar het kamp was gestuurd, en aldaar poogde het keizerschap te verkrijgen.

³⁶ Dio LXXIV.11.

Sulpicianus was hier dus vóór Julianus en bezat enige vorm van legitimiteit. Hij was gestuurd door de vorige keizer. Vervolgens ‘haastte’ Julianus zich naar kamp nadat hij hoorde van het aanbod – Dio benadrukt hier zijn inhaligheid. Bij het kamp zouden Sulpicianus en Julianus tegen elkaar hebben opgeboden; Sulpicianus binnen de muren, Julianus buiten. Sulpicianus zou die dag echter gewonnen hebben, zo legt hij uit. Sulpicianus was stads prefect, maakte het eerste bod van 20.000 sestertiën, en bevond zich bovendien binnen het Praetoriaanse kamp. Volgens Dio won Julianus desondanks vanwege twee redenen: hij bood meer geld en van Sulpicianus vreesden de Praetorianen wraak. Dit laatste was ‘in hun gedachten (...) geplant’ door Julianus. Hier impliceert Dio dat Julianus dit idee plantte om zijn eigen positie te versterken.³⁷ Tussen de regels door zien we dus hoe Dio ook hier een afkeurende draai aan de gang van zaken weet te geven.

Interessant is om te zien hoe Dio aan de hand van metaforen en dramatische beeldspraak zijn verhaal kracht bijzet.³⁸ Dio maakt gebruik van ‘framing’ en kiest specifieke elementen en woorden om een denkraam te creëren waardoor wij Julianus zouden moeten zien. De belangrijkste hiervan is ongetwijfeld zijn referentie aan de veiling. Van belang is om het woord ‘alsof’ niet over het hoofd te zien. Dio impliceert namelijk *niet* direct dat het om een veiling gaat. Door de omstandigheden te vergelijken met die van een veiling weet Dio sterkere economische connotaties aan Julianus’ troonsbestijging te verbinden. In diezelfde zin weet hij nogmaals de situatie van gewicht te voorzien: ‘zowel de stad als het complete Rijk [werd] geveild’ – het ‘keizerschap’ had hier ook kunnen voldoen. Toch spreekt Dio in deze zin wel direct over het frame van een veiling. Hier lijkt hij af te stappen van de voorgaande metaforische verwijzing (ik zal hier later nog op terugkomen). Dio’s gebruik van citaten is daarnaast ook een uitstekende retorische truc. Door de scène met de boodschappers aan te halen wordt de situatie levendiger; het is voor de lezer verleidelijk om de dynamiek tussen de twee bidders in te beelden, waar tussen twee kampen boodschappers heen en weer reisden.³⁹ Het opwekken van een dergelijke visualisatie doet Dio ook door te beschrijven hoe Julianus met zijn vingers het bedrag aangeeft. Zoals Fergus Millar in zijn studie naar Dio opmerkte: ‘His rhetorical training shows itself most clearly in moments of heightened tension or

³⁷ Dio’s woordkeuze voor ‘planten’ is daarnaast ook interessant: dit contrasteert namelijk met woorden als ‘inspireren’ of ‘doen geloven’. Planten is een enkelzijdig begrip – het idee komt extern van Julianus en niet intern vanuit de soldaat.

³⁸ Dio maakt daarnaast ook veel gebruik van antitheses. Door goed af te zetten tegen slecht wordt het goede versterkt. Eigenschappen of karakterisering komen beter uit de verf wanneer deze worden geconstrasteerd; ‘mooi lijkt mooier naast lelijk’.

³⁹ ‘Sommige soldaten zouden woord hebben gebracht aan Julianus, ‘Sulpicianus biedt zo veel; hoe veel verhoog je zijn bod?’ En weer tegen Sulpicianus, ‘Julianus belooft zoveel; met hoe veel ga je over dit bod heen?’

drama...'⁴⁰ Ook in deze sensationele passage is dit terug te zien. Dio spreekt de lezer aan op drama en emotie en legt de nadruk minder op details en feiten. 'The design is to create a certain emotional climate, not to reproduce particular facts.' zo concludeert Millar terecht.⁴¹

Als Dio streeft naar het scheppen van een 'emotional climate', hoe betrouwbaar is de weergave van Julianus' troonsbestijging dan eigenlijk? Hier vallen twee dingen over te zeggen. Ten eerste is Dio sterk bevooroordeeld. Hij had een voorgeschiedenis met Julianus en hij had goede banden met Pertinax. Om deze redenen was het voor Dio verleidelijk, zo niet onvermijdelijk de gebeurtenis in negatieve termen weer te geven. Tegelijk bevond Dio zich echter ook in een gevaarlijke positie nu zijn vijand Julianus aan de macht was. Ten tweede moet worden benadrukt dat Dio geen feitelijke getuige van de 'veiling' was. In een latere passage verraadt hij namelijk dat hij aan het baden en dineren was op een andere locatie in Rome: 'En dus, toen het bad en diner ten einde kwam, drongen wij ons door de soldaten, gingen we het senaatshuis binnen, en hoorden we hem een toespraak geven die hem tamelijk waardig was...'⁴² De gebeurtenissen bij het Praetoriaanse kamp heeft Dio dus niet zelf meegemaakt. Wel bevond hij zich als senator in de hogere kringen van de Romeinse samenleving en kreeg hij naar alle waarschijnlijkheid zijn informatie uit zijn kring van vrienden en medesenatoren.⁴³ Het is daarom aannemelijk dat hij later in de senaatszaal van getuigen het verhaal heeft gehoord, maar wat er die avond precies is voorgevallen heeft Dio dus niet met eigen ogen aanschouwd.

§2.2: Herodianus

In tegenstelling tot Dio is weinig persoonlijke informatie bekend van Herodianus (ca. 180-260 n.Chr.). Dit maakt het bestuderen van deze bron en de passage direct een stuk moeilijker. Het meeste van wat we van Herodianus weten, moeten we afleiden uit zijn eigen geschriften. Zo geeft hij bijvoorbeeld aan een geschiedenis van 70 jaar te beschrijven en claimt hij deze gehele periode een tijdgenoot te zijn geweest. Hij schrijft in het eerste hoofdstuk: '...de gebeurtenissen na de dood van Marcus [Aurelius] die ik zag en heb gehoord – dingen waarmee ik persoonlijke ervaringen heb gehad in mijn keizerlijke of publieke functies – heb ik hier opgeschreven.'⁴⁴ Het is echter moeilijk om te geloven dat hij bij alle gebeurtenissen zelf aanwezig was of directe informatie van getuigen ontving, zo concludeert Sidebottom

⁴⁰ Millar, *A study of Cassius Dio*, p. 42. Millar karakteriseert Dio's geschiedschrijving ook wel als 'tragic history'.

⁴¹ Millar, 42-43.

⁴² Dio LXXIV.12.

⁴³ Zie Millar (1964) en Moscovich (2014), 357-358.

⁴⁴ Herodianus II.15.7 & I.2.5.

(1997) terecht.⁴⁵ In de informatie die Herodianus presenteert, maakt hij namelijk aantoonbaar meerdere historische fouten.⁴⁶ Daarnaast komen sommige passages of waardeoordelen ook sterk overeen met Dio. Kolb (1972) heeft dit duidelijk laten zien en onderscheidde vijf verschillende types van ‘use and abuse’ van Dio.⁴⁷ De historiografische consensus is dan ook dat Herodianus Dio’s werk veel heeft geraadpleegd en ik sluit mij daar bij aan.⁴⁸ Net als Dio, komt in Herodianus een sterke politieke voorkeur naar voren. In sommige delen van zijn werk valt echter ook anti-Severisch sentiment te bespeuren, in tegenstelling tot het werk van Dio. Zo waarschuwt Herodianus voor de circulatie van slijmerige literatuur ten tijde van Severus en legt hij uit hier niet voor te vallen in zijn werk.⁴⁹ Dit is in contradictie met Dio en hieruit blijkt dat Herodianus minder voor heeft met Severische propaganda. Wellicht kan de datering van zijn werk dit verklaren.

Over de datering van Herodianus’ *Romeinse Geschiedenis* is veel gedebatteerd. Zonder mij al te veel in dit debat te mengen, is het desondanks belangrijk om kort op de datering te reflecteren. Alföldy (1971) plaatste in zijn studie Herodianus’ werk in de tijd van Decius (249-251 n.Chr.) of later.⁵⁰ Sidebottom (1997) stelde aan de hand van *terminus post quem*- en *terminus ante quem*-gegevens dat het werk waarschijnlijk uit de tijd van Gallienus stamde (r. 260-268 n.Chr.).⁵¹ Marasco (1998), tenslotte, dateerde *Romeinse Geschiedenis* onder de heerschappij van Philippus (r. 244-249 n.Chr.) en Decius (r. 249-251 n.Chr.) – de drie verschillen dus in datering.⁵² Toch kunnen we tot een sluitende conclusie over de mogelijke datering komen. We kunnen stellen dat Herodianus’ werk post-Julianus en post-Severisch is; waarschijnlijk verzameld en gedeeltelijk is geschreven onder de Severische keizers; en geschreven is na Dio’s *Romeinse Geschiedenis*. Met deze informatie kunnen wij de passage over de gebeurtenis van 193 n.Chr. beter begrijpen: het is waarschijnlijk beïnvloed door Dio’s werk, en minder gekleurd door Julianische en Severische propaganda. Over Julianus schrijft Herodianus het volgende:

⁴⁵ Sidebottom, H., ‘The Date of the Composition of Herodian’s “History”’, *L’Antiquité Classique* vol.66 (1997), 273.

⁴⁶ Sidebottom, ‘The Date of the Composition of Herodian’s “History”’, 274-275.

⁴⁷ Kolb, F., ‘Literarische Beziehungen Zwischen Cassius Dio, Herodian und der Historia Augusta’, *Antiquitas* vol.4.9 (1972), xii-196.

⁴⁸ Zie ook Syme (1971) en Eadie (1974).

⁴⁹ Herodianus II.15.6.

⁵⁰ Alföldy, Geza, ‘Herodians Person’, *Ancient Society* vol.2 (1971), 204-219.

⁵¹ *Terminus post quem*: letterlijk ‘vanaf wanneer’ – dit geeft een ondergrens van een gebeurtenis of object aan.

Terminus ante quem: letterlijk ‘uiterlijk wanneer’ – dit geeft een bovengrens van een gebeurtenis of object aan.

⁵² Marasco, G., ‘Erodiano e la crisi dell’impero’, *ANRW* vol.2.34.4 (1998), 2837-2927.

Toen de Praetorianen zagen dat het volk kalmeerde en niemand de moord van de keizer durfde te wreken, bleven ze geïsoleerd in het kamp. Toen, nadat de mannen met de luidste stemmen de muren op waren gekomen, kondigden ze aan dat het rijk te koop was – belovende het te overhandigen aan de man die de hoogste prijs bood, en tegelijkertijd een veilige doortocht te garanderen naar het keizerlijk paleis onder bescherming van hun wapens. Na deze aankondiging kwamen de meer gerespecteerde senatoren, degenen die van goede afkomst waren en nog steeds welvarend waren (de overlevers van Commodus' tirannie), niet naar de muur; zij hadden geen belang in het enkel gebruiken van hun rijkdom en schandelijk kopen van het Rijk. Maar het voorstel van de Praetorianen werd gemeld bij een man genaamd Julianus, toen hij in de late middag een diner gaf onder het genot van veel drank en amusement. Deze Julianus had al eerder een termijn als consul gediend en werd beschouwd als een zeer rijk man; hij was een van de Romeinen bestemd voor een excessieve en buitensporige manier van leven.

Zijn vrouw, dochter en een menigte van parasieten haalden hem over om zijn ligbank te verlaten en zich te haasten naar de muren van kamp, om uit te vinden wat er aan de hand was. Gedurende de hele reis naar het kamp drongen ze bij hem aan om het gebroken Rijk over te nemen; hij had meer dan genoeg geld en kon eenieder die hem tegenhield uitbieden. En zo, toen ze bij de muren aankwamen, riep Julianus naar de Praetorianen dat hij ze alles wat ze wilden kon geven; hij stelde ze gerust dat hij genoeg geld had, en dat zijn kluizen overvol waren van goud en zilver. Tegelijkertijd kwam de stadsprefect Sulpicianus, een man van consulaire rang (hij was de vader van de vrouw van Pertinax), afdingen voor het Rijk.

Maar de Praetorianen weigerden de man te accepteren, bang voor zijn verwantschap aan Pertinax, en ook bang dat dit een truc was om de moord op de keizer te wreken. Door een ladder naar beneden te laten brachten ze Julianus boven op de muur; ze waren niet bereid de poorten open te doen voordat ze wisten hoeveel hij zou betalen voor het Rijk. Toen hij naar boven kwam beloofde Julianus de herinnering van Commodus, zijn goede naam en de beelden die door de Senaat waren neergehaald te herstellen; verder beloofde hij aan de Praetorianen alle privileges te herstellen die ze hadden onder die keizer [Commodus] en iedere soldaat meer geld te geven dan hij vroeg of kon verwachten. Overtuigd door zijn beloften en verheugd door hun verwachtingen verklaarde de Garde Julianus tot keizer, en – vanwege zijn familie en afkomst – dachten ze dat het gepast was dat hij de naam Commodus zou aannemen. Ze hieven hun standaarden op, waarop

afbeeldingen van Julianus waren bevestigd, en bereidden zich voor om de keizer naar het keizerlijk paleis te escorteren.⁵³

Herodianus' beschrijving van de gebeurtenissen toont veel overeenkomsten met die van Dio. Beiden slaan een negatieve toon aan en karakteriseren Julianus in vergelijkbare termen. Het feit dat de grote lijnen overeenkomen, heeft veel historici overtuigd dat hij zijn werk op dat van Dio heeft gebaseerd.⁵⁴ De essentiële feiten en gebeurtenissen zou hij hebben overgenomen, om hier vervolgens zelf mee aan de haal te gaan. De aanzienlijk grotere hoeveelheid aan details is hier een goede illustratie van: Dio presenteerde de gebeurtenis, en Herodianus vulde deze vervolgens in met details naar eigen keuze. De details zijn echter problematisch. Het is namelijk moeilijk te geloven dat deze op ooggetuigenis zijn gebaseerd. Gezien de datering van de *Romeinse Geschiedenis* is duidelijk dat Herodianus nog een jong kind was ten tijde van Julianus' troonsbestijging – zijn claim van tijdgenootschap verliest daarom toch wel iets aan geloofwaardigheid.⁵⁵ Net als Dio moet Herodianus dus zijn informatie van derden, ooggetuigen of andere verslagen hebben gekregen. Onder deze bronnen was ongetwijfeld Dio, maar het is belangrijk om Herodianus' werk niet uitsluitend te lezen in het licht van zijn beïnvloeding door Dio. Herodianus' stijl verschilt namelijk aanzienlijk. Zo is hij meer gematigd, minder persoonlijk beïnvloed en meer gericht op de gebeurtenis, in tegenstelling tot Dio die graag de nadruk legt op de ambiance.⁵⁶

Interessant om te zien is dat Herodianus andere motieven aan Julianus' troonsbestijging toedicht. In dit geval waren het namelijk zijn 'vrouw, dochter en een menigte van parasieten' die hem overhaalden naar het kamp te gaan – niet Julianus zelf. In deze voorstelling van zaken was de motivatie voor het keizerschap extern, in tegenstelling tot Dio. Voor de Praetorianen speelde geld aanvankelijk de belangrijkste rol, maar het herstellen van Commodus' eer, beloften, en nalatenschap ook, zo legt Herodianus uit. Daarnaast werden alle Praetoriaanse privileges weer in orde gebracht. De koopsom lag echter wel aan de basis van deze beloften. Julianus legde uit dat hij genoeg geld had en dat de soldaten ieder een buitengewoon bedrag zouden ontvangen. Geld gaf Julianus toegang tot het kamp, maar aldaar overtuigde hij de Praetorianen met andere beloften. Hier wijkt Herodianus af van Dio's karakterisering. Julianus is niet enkel een man van geld, maar ook van inhoud.

⁵³ Herodianus II.6.

⁵⁴ Waaronder Alföldy (1971), Kolb (1972), Leaning (1989) en Appelbaum (2007).

⁵⁵ Het enige bewijs van tijdgenootschap voor Herodianus is zijn beschrijving van Commodus' dierslachting in het Colosseum in 192 n.Chr. (I.15.4). Herodianus weet dit namelijk in groot detail te vertellen; dit heeft sommige historici doen geloven dat hij in Rome aanwezig was rond deze tijd.

⁵⁶ Kemezis, Adam M., *Greek Narratives of the Roman Empire under the Severans* (Cambridge, 2014), 234-237.

Ook in Herodianus' passage valt dramatisering te bespeuren, wat hij gebruikt in het creëren van een soortgelijke negatieve ambiance als in Dio. Een goed voorbeeld hiervan is de antithese in de tweede alinea: nadat de Praetorianen het Rijk te koop aanboden kwamen de 'meer gerespecteerde senatoren' niet naar het kamp – zij hadden geen belang in het gebruiken van hun rijkdom voor het kopen van het Rijk. Julianus, anderzijds, wel. Door slecht tegen goed af te zetten wordt slecht versterkt: Julianus' slechte karakter wordt afgezet tegen dat van de waardige senatoren – een contrasteffect.⁵⁷ Daarnaast is het interessant hoe Herodianus vertelt over de 'menigte van parasieten.' Hiermee impliceert hij dat Julianus werd aangespoord door een menigte die hoopte zelf een graantje te kunnen meepikken. Verder wijst Herodianus interessante eigenschappen aan Julianus toe. Julianus was rijkelijk aan het dineren onder genot van drank en amusement, zo legt hij uit: 'hij was een van de Romeinen bestemd voor een excessieve en buitensporige manier van leven.' Hiermee zet hij Julianus weg als een losbandig en materialistisch type – een persoon bezig met het lichamelijke, niet het geestelijke. De luxe en extravaganza van het banket symboliseren onnatuurlijkheid en de voorbode van Julianus' corrupte heerschappij.⁵⁸ Zijn toegeeflijkheid aan het materiële vertaalt zich naar een zwakke machtspositie. Net als Dio maakt ook Herodianus gebruik van 'framing'. Hij wijst sterk karakteristieke eigenschappen aan Julianus toe en creëert op die manier een negatief 'frame'.

⁵⁷ Het gebruik van de antithese wordt vooral als een eigenschap van Dio gezien. Het feit dat Herodianus het ook gebruikt (waarvan niet enkel in deze passage), kan wederom Dio's invloed op Herodianus benadrukken.

⁵⁸ Eadie, John, 'The Reliability and Origin of the "Vita Didii Iuliani"', *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa* vol.4.4 (1974), 1412.

Hoofdstuk 3: Julianus in een positiever licht

In het vorige hoofdstuk ben ik ingegaan op hoe respectievelijk Cassius Dio en Herodianus de keizerlijke troonsbestijging van Julianus kenschetsen. Uit mijn analyse bleek dat beiden de gebeurtenissen rond Julianus' acceptatie van het keizerlijke purper in negatieve termen beschrijven en de gebeurtenis derhalve afdoen. In dit hoofdstuk zal ik nader ingaan op de beschrijving van de *Historia Augusta* – een bron met een nadrukkelijk positievere houding. De *Historia Augusta* biedt tegenwicht in het dominante negatieve beeld van Julianus en is om die reden essentieel voor dit onderzoek.

§3.1: De *Historia Augusta*

De *Historia Augusta* is bij uitstek een problematische bron. Ondanks het bondige en uitgesproken karakter brengt deze bron meerdere problemen met zich mee, waarvan de voornaamste het auteurschap betreft. Historici en classici hebben zich vanaf het eind van de jaren 1960 uitgebreid en telkens opnieuw bezig gehouden met het achterhalen van de auteur. Tot op heden blijft het auteurschap een omstreden kwestie. Om de passage over Julianus beter te begrijpen is het desalniettemin van belang om ook dit debat beter te begrijpen. Ik zal dit bondig proberen uit te leggen om zo tot een conclusie te komen die relevant is voor het probleem dat in dit onderzoek centraal staat.

‘The problem of the *Historia Augusta* is one into which sane men refrain from entering’, zo schreef Fergus Millar.⁵⁹ ‘The innocent reader is in for a hard time...’, aldus Ronald Syme.⁶⁰ De *Historia Augusta* is berucht in de historiografie. Tegelijkertijd is de bron ook essentieel voor de studie van de tweede en derde eeuw n.Chr. Het is namelijk de meest complete verzameling van informatie over deze periode.⁶¹ Het werk is verdeeld in verschillende keizerlevens en geschreven in verschillende stijlen. De aanwezigheid van verschillende schrijfstijlen wijst op verschillende auteurs. Historici hebben in totaal zes auteurs geïdentificeerd als degenen die aan dit werk hebben meegeschreven. De belangrijkste onder hen waren een zekere Spartianus en Marius Maximus. Beiden zouden verantwoordelijk zijn geweest voor het merendeel van het werk. Laatstgenoemde zou ook verantwoordelijk zijn voor de passages die gaan over het leven van Didius Julianus.⁶²

⁵⁹ Millar, 124.

⁶⁰ Syme, Ronald, ‘The Composition of the *Historia Augusta*: Recent Theories’, *The Journal of Roman Studies* vol.62 (1972), 133.

⁶¹ Syme, ‘The Composition of the *Historia Augusta*’, 123.

⁶² Zo stellen Massimo (1954), Syme (1968) en Birley (1971).

Met betrekking tot de *Vita Didii Iulianii* heeft met name John Eadie (1974) een belangrijke bijdrage geleverd.⁶³ Hij bouwde voort op de veronderstelling dat de *Historia Augusta* gebruik maakte van zowel Dio als Herodianus en voegde een interessante invalshoek toe. Volgens hem is het namelijk mogelijk om de bron als een respons op Dio te zien – een bewuste poging om de circulerende negatieve beschrijvingen (waarvan Dio de belangrijkste) te weerleggen.⁶⁴ De lang veronderstelde auteur, Marius Maximus, bevond zich in 193 n.Chr. ver van het toneel in Rome en had volgens Eadie dus geen belang in het verheerlijken van Julianus.⁶⁵ De pogingen om Julianus op te hemelen evenals de aantoonbare kennis van detail van zijn leven en de gebeurtenissen in 193 n.Chr. wijzen anderzijds op een auteur uit persoonlijke kring. Denkbaar ging het daarbij om een familielid, zo stelt hij.⁶⁶ Eadie presenteert een overtuigende these en bij het analyseren van de passage zal ik mij daarom bij Eadie aansluiten en een auteur uit Julianus' persoonlijke kring in acht nemen. De contrasterende positieve benadering, aangevuld met veel detail, impliceert persoonlijke invloed. Dit helpt ook met het dateren van de bron: wanneer deze een respons op Dio was, moet deze dus na ca. 230 n.Chr. zijn geschreven.⁶⁷

Omdat de *Historia Augusta* een lastige bron is, concludeerde Syme simpelweg en terecht: 'Instead, read the text.'⁶⁸ Zijn advies opvolgend, lezen we over de gebeurtenis van 193 n.Chr. in de *Historia Augusta* het volgende:

Na zijn dood, toen Sulpicianus plannen aan het maken was om als keizer te worden benoemd, kwam Julianus samen met zijn schoonzoon naar de Senaat, waarvan hij had gehoord dat het bij elkaar was geroepen; echter, de deuren waren dicht. Tegelijkertijd kwam hij daar twee tribunen tegen, Publius Florianus en Vectius Aper, die bij hem direct begonnen aan te dringen om de troon over te nemen; ondanks dat hij ze wees op het gegeven dat een andere man al tot keizer was uitgeroepen, hielden de tribunen vol en voerden ze hem mee naar het kamp. Toen ze in het kamp aankwamen was Sulpicianus, de prefect van de stad en schoonvader van Pertinax, echter al een bijeenkomst aan het houden waarin hij het Rijk voor hemzelf claimde; niemand liet Julianus binnen, ondanks de grote beloften die hij maakte van buiten de muren. Julianus waarschuwde de soldaten toen eerst dat ze niemand tot keizer moesten benoemen die Pertinax zou wreken, en

⁶³ Eadie, 'The Reliability and Origin of the "Vita Didii Iuliani"', 1409-1442.

⁶⁴ Ibidem, 1416-1417.

⁶⁵ Ibidem, 1434.

⁶⁶ De *Historia Augusta* is daarnaast ook interessant genoeg negatief over Pertinax; dit in breuk met Dio en Herodianus.

⁶⁷ In het vorige hoofdstuk heb ik uitgelegd hoe de meest late datering van Dio's werk 231 n.Chr. kan zijn.

⁶⁸ Syme, 133.

vervolgens schreef hij op plakkaats dat hij de goede naam van Commodus zou herstellen; hierdoor werd hij binnen gelaten en tot keizer geproclameerd, terwijl de soldaten tegelijkertijd verzochten dat hij Sulpicianus op geen enkele manier zou schaden vanwege het feit dat hij het keizerschap ambieerde.⁶⁹

Uit de bovenstaande passage komt duidelijk een andere toon naar voren. Waar Dio en Herodianus Julianus als boosdoener kenschetsen komt hij hier beter uit de verf. Het was niet Julianus' hebzucht en machtsdrang die hem de troon opleverde, maar het aandringen van anderen. In de passage komen interessante thema's naar voren die dit benadrukken. Zo ging Julianus eerst naar de Senaatszaal, en niet naar het Praetoriaanse kamp. De *Historia Augusta* geeft een Republikeins tintje aan het verhaal door te beschrijven hoe hij eerst langs de Senaat ging, en dus niet zelf direct voor het keizerschap koos. De deuren van de zaal waren echter dicht; hier verschijnen Publius en Vectius op het toneel. Zij drongen op hem aan en 'voerden (...) hem mee naar het kamp.' Wederom komt hier duidelijk naar voren dat Julianus het keizerschap helemaal niet ambieerde. Hij legde de twee mannen uit dat een ander persoon al gekozen was en dat dit dus niet zijn zaak was. De motieven zijn extern en hebben tot dusver weinig te maken met Dio's en Herodianus' motieven van hebzucht en geld. Integendeel, de *Historia Augusta* verwijst niet één keer naar een geldsom. Ook was het rijk aanvankelijk niet te koop, zoals we wel in Dio en Herodianus kunnen lezen. Sulpicianus had namelijk al stappen genomen om het keizerschap te verkrijgen en de passage doet geloven dat hem dit uiteindelijk was gelukt, ware het niet dat Julianus hiertussen kwam. Uiteindelijk verkreeg Julianus de titel; hij waarschuwde de soldaten voor Sulpicianus' wraak en beloofde het herstel van Commodus' eer. Volgens de *Historia Augusta* leverden deze beloften hem het keizerschap op.

Hoe zijn deze verschillen te verklaren? Uitgaande van het auteurschap in persoonlijke kring, is duidelijk te zien hoe de passage Dio's karakterisering tegen probeert te gaan. Dio benadrukte Julianus' intrinsieke motivatie en hebzucht, terwijl de *Historia Augusta* externe factoren noemt en niet over geld spreekt. Het is duidelijk dat de auteur iets probeert recht te zetten en een andere versie van het verhaal tracht weer te geven. Deze 'andere versie' impliceert uiteraard niet een valse versie. De *Historia Augusta* is namelijk rijk aan detail en informatie en staat vanwege het onafhankelijke karakter te boek als een waardevolle bron.⁷⁰ De belangrijkste informatie over het leven van Julianus voordat hij keizer werd komt tevens

⁶⁹ HA, *Didius Julianus* II.

⁷⁰ Eadie (1974), Leaning (1989) en Appelbaum (2007) zijn het allen eens met de verborgen bruikbare informatie en waarheid die de *Historia Augusta* bezit.

uit deze bron.⁷¹ Deze kenmerken kunnen erop wijzen dat de auteur in Rome aanwezig was ten tijde van de gebeurtenis; Eadie en Leaning suggereren dit beiden. Het feit dat de bron niet voor Severische propaganda of censuur is gevallen – zoals duidelijk in Dio te bespeuren is – versterkt het onafhankelijke karakter en dus de betrouwbaarheid van de bron.

Interessant is dat de *Historia Augusta* later vermeldt dat Julianus wel het gebruikelijke *donativum* heeft betaald. Hij zou 25.000 sestertiën hebben beloofd, maar uiteindelijk 30.000 aan iedere soldaat hebben uitgekeerd.⁷² Hier was dus toch een geldbedrag betrokken bij het gebeuren; echter verbindt de *Historia Augusta* deze niet met een ‘veiling’ of als reden van Julianus’ overwinning op Sulpicianus. In deze bron wordt de geldsom dus niet als omkoopsom gezien.

De *Historia Augusta* biedt een interessant tegenwicht in de klassieke bronnen. De auteur heeft veel kennis van Julianus’ leven en de details van zijn troonsbestijging. Eadie’s voorstel van een auteur uit persoonlijke kring is daarom zeker aannemelijk. Het positieve karakter van de bron suggereert dit evenwel: de auteur is uit op het creëren van een positief ‘frame’. Dit hebben we ook bij Dio en Herodianus gezien, zij deden dit echter met een tegengesteld doel. Wanneer de auteur uit was op rectificatie werpt dit wel enkele vragen met betrekking tot de betrouwbaarheid op. Het geeft namelijk aan dat de schrijver een doel voor ogen had – dit kan ertoe geleid hebben dat hij bewust negatieve elementen heeft weggelaten of positieve thema’s heeft benadrukt. Julianus’ onwilligheid om de keizerlijke macht op zich te nemen is hier een voorbeeld van, alsmede het demonstreren van zijn respect voor de Romeinse staatsinrichting door de Senaat eerst te bezoeken.

⁷¹ Veel van deze informatie is te verifiëren met epigrafische data.

⁷² HA, *Didius Julianus* III.

Hoofdstuk 4: Discussie

In de vorige twee hoofdstukken heb ik de passages van Cassius Dio, Herodianus en de *Historia Augusta* behandeld. Hieruit is gebleken dat Julianus' troonsbestijging op verschillende wijzen wordt gewaardeerd: Dio en Herodianus houden hier een negatief beeld aan over, en de *Historia Augusta* een positiever beeld. Met de informatie van de bronanalyses zal ik in dit hoofdstuk terugkeren naar het centrale vraagstuk. Op welke manieren kunnen we nu naar de troonsbestijging van Julianus kijken? Dit hoofdstuk zal in het teken van deze discussie staan. Ik begin met een conclusie over de bronnen, waarna vervolgens de artikelen van Leaning en Appelbaum – welke Julianus' investituur genuanceerd benaderen – aan bod komen. Ik zal concluderen met een eigen conclusie en een poging om het vraagstuk van Julianus' troonsbestijging vanuit een ander licht te benaderen.

§4.1: De bronnen

Uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken dat de drie bronnen de gebeurtenis vanuit verschillende omstandigheden en met verschillende waardeoordelen omschrijven. Bij zowel Dio, Herodianus en de *Historia Augusta* kan dit waardeoordeel verklaard worden door contextualisering. Dio was sterk bevooroordeeld en had bepaalde motieven; zowel persoonlijk als propagandistisch. Herodianus volgde het beeld van Dio maar week af in zijn politieke voorkeur en de invloed van Severische propaganda. De *Historia Augusta* stond in het teken van rectificatie. De aanname van een auteur uit persoonlijke kring kan het positievere karakter van de bron verklaren. De contextualisering van de bronnen verklaart de vragen die de close-reading heeft opgeworpen. Bij alle bronnen kunnen echter kanttekeningen geplaatst worden. De voornaamste kritiek betreft de claims van ooggetuigenis. Dio was aan het dineren en baden tijdens de gebeurtenis; Herodianus was slechts een kind; en de onduidelijkheid rond het auteurschap van de *Historia Augusta* vertelt ons helaas niets over een mogelijke ooggetuigenis. Dit is van grote invloed in de studie naar Julianus' troonsbestijging.

§4.2: De 'veiling'

Het concept van de 'veiling' is beeld scheppend en –bepalend; het is een sterke metaforische term en literair aantrekkelijk om de gebeurtenis verder te dramatiseren. Dio introduceerde de term, Herodianus breidde dit uit, en Gibbon ging hiermee aan de haal met alle gevolgen van dien. Omdat Julianus vaak geassocieerd wordt met dit concept is het belangrijk om dit verder

uit de diepen.⁷³ Met de informatie en analyses uit de vorige hoofdstukken valt hier namelijk nog veel over te zeggen.

Over het concept van de veiling en de troonsbestijging van Julianus hebben J.B. Leaning (1989) en Alan Appelbaum (2007) belangrijke artikelen geschreven. Zij zijn de enigen die het concept van de veiling weerleggen en Julianus' troonsbestijging nuanceren. Daarom is het belangrijk om deze twee te behandelen in dit onderzoek. Leaning stelde dat de *Historia Augusta* nauwgezet moet worden afgewogen tegen de negatieve karakterisering van Dio en Herodianus. Julianus' korte en turbulente heerschappij liet ruimte over voor dergelijke 'propaganda', zo stelt hij. Dio en Herodianus waren volgens hem aantoonbaar vatbaar voor Severische invloeden en vanuit dit oogpunt doet hij de twee af als minder betrouwbaar: 'Ignotus [*Historia Augusta*] provided a valuable corrective and it merits more credence than the biased and bitter narratives of Dio and Herodian.'⁷⁴ Vanwege deze redenen prefereert Leaning de *Historia Augusta*. Dus, uitgaande van deze weergave, stelt hij dat de veiling niet heeft plaatsgevonden, en dat Julianus op basis van bekwaamheid het keizerlijk purper ontving. Appelbaum schreef in 2007 een artikel over de gebeurtenissen in 193 n.Chr.⁷⁵ Hij is geïnteresseerd in het weerleggen van twee aannames: dat de moord op Pertinax willekeurig was en dat de veiling hier op volgde. Met betrekking tot het eerste stelt Appelbaum dat Julianus samen met de Praetoriaanse prefect Laetus betrokken was bij de moord. Hier zou ook de keuze voor Julianus als nieuwe keizer uit voortvloeien – hij had namelijk de steun van Laetus. Met betrekking tot het tweede benadrukt Appelbaum Dio's metaforisch gebruik van de veiling.⁷⁶ Aan de werkelijke eisen van een veiling zou de situatie niet hebben voldaan en Julianus' afkomst en politieke relaties zouden de doorslag hebben gegeven, zo stelt hij. Om deze redenen prefereert Appelbaum het gebruik van Herodianus en de *Historia Augusta*, en zet hij vraagtekens bij het gebruik van Dio.

Leaning en Appelbaum zijn beiden uit op rectificatie van het negatieve beeld van Julianus en maken in deze vooronderstelling enkele aannames die niet volledig gegrond zijn. Leaning doet dit door de beschrijving van de *Historia Augusta* te prefereren boven Dio en Herodianus. Zoals in de laatste hoofdstukken naar voren kwam is het echter van belang om de drie gelijksoortig te benaderen. Het negatieve karakter van Dio en Herodianus verraadt

⁷³ Zoals in de inleiding vermeld, wordt zowel in de economische als historische literatuur Julianus aan de veiling verbonden. Zie: Gibbon 1789, Rostovtzeff 1957, Segal 1970, Birley 1971, Mester 1988, Wolfstetter 1996, Binmore & Klempner 2002, Krishna 2009 en Icks 2012.

⁷⁴ Leaning, 'Didius Julianus and his Biographer', 563; Leaning ziet een zekere Ignotus als de auteur van het leven van Julianus in de *Historia Augusta*.

⁷⁵ Appelbaum, 'Another Look at the Assassination of Pertinax and the Accession of Julianus'; Appelbaum is van huis uit gespecialiseerd in het Jodendom in de late oudheid.

⁷⁶ Appelbaum, 201.

vooroordelen en andere invloeden, maar ook de *Historia Augusta* doet dit. In het bestuderen van de *Historia Augusta* gaat Leaning er van uit dat een zekere Ignotus de auteur van het werk over Julianus was. In het derde hoofdstuk heb ik uitgelegd dat ik achter Eadie's auteur uit persoonlijke kring sta. Dit verklaart het positieve karakter van de bron en sluit goed aan bij de kennis die de auteur schijnbaar heeft. Vanwege zijn keuze voor Ignotus herkent Leaning het bevooroordeelde karakter van de *Historia Augusta* onvoldoende. De bron dient tenslotte zijn visie die gericht is op het rectificeren van het negatieve beeld. Appelbaum kiest voor het gebruik van Herodianus en de *Historia Augusta* – Dio is volgens hem te sterk beïnvloed. Hij bekritiseert Dio en stelt dat de *Historia Augusta* vanwege het neutralere karakter dichter bij de waarheid zit. Hij is het niet eens met het concept van de veiling en is vanwege die reden gedwongen meer naar de *Historia Augusta* te kijken. De veiling hoeft echter niet zozeer een vreemde en radicale opvatting te zijn.

Appelbaum richt zijn artikel met name op het concept van de veiling. Zoals ook al in de bronanalyse naar voren kwam, verwijst Dio metaforisch naar de veiling. Daarnaast stelt Appelbaum dat de situatie niet aan de voorwaarden van een veiling voldeed. Hier valt een aantal dingen over te zeggen. Uitgaande van een situatie waarin Julianus een geldsom aanbood en deze meerdere keren verhoogde, dan hoeft dit niet zozeer exceptioneel te zijn. Zoals eerder al vastgesteld, was het gebruikelijk voor aspirant-keizers om de Praetorianen een geldsom aan te bieden – het *donativum*. De onderhandeling over dit geldbedrag vond plaats tussen de keizer en de Praetorianen, vaak binnen de muren van het Praetoriaanse kamp. Dit is terug te zien bij de investituur van Claudius, Otho, Marcus Aurelius, Lucius Verus en Pertinax: in het proces van de troonsbestijging gingen zij allen naar het kamp en maakten de belofte van het *donativum*.⁷⁷ Het is niet minder dan realistisch om er van uit te gaan dat deze uiteindelijke geldsom pas na onderhandelingen werd bereikt. Dit was tenslotte een situatie waarin de aspirant-keizer zichzelf moest bewijzen en waarin de Garde de onderhandelingspositie had om meer geld te vragen. De steun van de Garde was essentieel voor de keizer en het is aannemelijk dat hij in ieder geval aan de vraag van de Praetorianen wilde voldoen. Dit is een situatie van vraag en aanbod – loyaliteit en geld – waarin het volstrekt realistisch is om te bedenken dat dit in meerdere fases verliep met oplopende bedragen. De besloten kring waarin dit gebeurde trekt claims van ooggetuigenis of betrouwbaarheid van schrijvers in twijfel. Het bericht aan de buitenwereld zou het uiteindelijk vastgestelde *donativum* zijn; dit is ook het bericht dat terug te lezen is in de bronnen. Naar

⁷⁷ Dit is terug te lezen in Suetonius' *The Lives of the Twelve Caesars* – in dit geval ter illustratie en zonder bronnenkritiek.

mijn mening hoeft de situatie waarin Julianus op het keizerschap bood dus niet bijzonder te zijn. Het is plausibel dat een vergelijkbare situatie zich eerder heeft voorgedaan. Het ging hier om onderhandelingen achter gesloten deuren. Het Romeinse Rijk was zeker niet vreemd aan achterkamertjespolitiek.

De situatie van 193 n.Chr. had echter een uniek element: de aanwezigheid van oppositie. Sulpicianus was in alle drie weergaven van het verhaal aanwezig bij de gebeurtenis. In Dio's versie was hij Julianus' tegenbieder, in Herodianus' weergave kwam hij 'afdingen' voor het Rijk en in de *Historia Augusta* bleef het bij onderhandelingen tussen hem en de Garde. Desalniettemin is dit gegeven belangrijk voor het concept van de veiling – een veiling impliceert namelijk de aanwezigheid van meerdere deelnemers die tegen elkaar opbieden. Wanneer Sulpicianus dus aanwezig was, en mogelijk ook een bod op de troon maakte, dan toont de situatie meer gelijkenissen met die van een veiling. Evenwel moet er aan nog een voorwaarde worden voldaan: het aanbod. Dio en Herodianus laten weten dat de Praetorianen letterlijk het Rijk te koop aanboden; de *Historia Augusta* doet dit niet, maar geeft desondanks interessante informatie weg. De bron vertelt hoe twee tribunen op Julianus aandrongen het Rijk over te nemen en hem vervolgens meenamen naar het Praetoriaanse kamp. Blijkbaar is er dus een relatie tussen 'het overnemen van het Rijk' en het 'Praetoriaanse kamp' – dit impliceert dat de Praetorianen de keizerstitel in handen hebben. Bij het kamp maakte Julianus 'grote beloften'. Hoewel de *Historia Augusta* niets vermeldt over een feitelijk aanbod of koopsom laat de bron wel ruimte over voor een dergelijke interpretatie: of de Praetorianen de keizerstitel nu aanboden of niet, de tribunen wisten dat hier de weg naar het keizerlijk purper lag. Met de 'grote beloften' die Julianus aldaar maakte kan de *Historia Augusta* alsnog refereren naar een geldsom. Tussen de regels door laat de bron dus ruimte over voor interpretatie.

Ik ben van mening dat het belangrijk is om af te stappen van de sterke connotaties van de veiling. Appelbaum toetst de situatie kritisch aan de vereisten van een veiling en denkt te veel in zwart-witte termen. Wat ik heb laten zien is dat alle drie de bronnen ruimte over laten voor interpretatie en dat een onderhandelsituatie als dat in 193 n.Chr. denkbaar eerder is voorgekomen. Mocht een dergelijke veiling hebben plaatsgevonden, dan hoeven we dit niet direct in termen van uitzonderlijkheid zien. Het is zelfs mogelijk om geheel af te stappen van de kwestie van de veiling. De volgende paragraaf zal dit uitleggen.

§4.3: Een conventionele investituur?

De historiografie heeft zich lang bezig gehouden met de figuur van Julianus. Hij was degene die volgens de conventies het Rijk had gekocht, en dus was hij de boosdoener. Hij was de keizer die door een koopsom de Praetorianen wist over te halen, aldus Dio en Herodianus. Dit lijkt een logische manier van benaderen; het oordelen aan de hand van zijn daden. Het is echter interessant om deze denkwijze geheel om te draaien. Weegt het corrupte karakter van de Praetoriaanse Garde niet op tegen het *donativum* van Julianus? Is de corruptie van de Praetorianen niet het kwalijke element in dit verhaal? Zoals eerder beschreven, liep sinds Claudius het *donativum* uit de hand – zowel qua bedragen als legitimiteitswaarde. De geldsom werd de norm; een vorm van legitimiteit. In het proces van de troonsbestijging begon deze een steeds grotere rol te spelen. Patrizia Arena (2006) nam in haar studie naar de rituelen rondom de Romeinse keizersinvestituur een ontwikkeling waar: in de eerste en tweede eeuw n.Chr. werd de legitimiteit van de keizer steeds meer militair bepaald.⁷⁸ De Praetoriaanse Garde werd steeds meer betrokken bij de keizersinvestituur en werd het primaire element in het ritueel van de keizersbenoeming.⁷⁹ Met name in tijden van crisis werd de Praetoriaanse rol als ‘kingmaker’ steeds duidelijker. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar in het Vierkeizerjaar (69 n.Chr.): Otho werd in het kamp door de Praetorianen tot keizer uitgeroepen, en zijn opvolger Vitellius werd door de Praetorianen gedwongen af te treden. De voornaamste vorm van legitimatie kwam van de Praetorianen; ook de latere Marcus Aurelius en Lucius Verus (161 n.Chr.) bezochten het *Castra Praetoria* bij hun troonsbestijging en verzekerden zichzelf van Praetoriaanse goedkeuring. Dit wordt helemaal interessant wanneer we kijken naar Pertinax’ troonsbestijging. Na de dood van Commodus zou Pertinax naar het Praetoriaanse kamp zijn gegaan – Dio geeft aan dat hij hier in het geheim naartoe ging; Herodianus en de *Historia Augusta* melden dat Laetus (de Praetoriaanse prefect) hem bij zijn huis ophaalde.⁸⁰ Aldaar bood hij de soldaten een flinke geldsom - 12.000 sestertiën per soldaat. Vervolgens hield hij een toespraak waarin hij de Praetorianen geruststelde en waarmee hij zijn keizerstitel bevestigde. Ten slotte vertrok hij richting het Senaatshuis onder Praetoriaans escort. Dio, Herodianus en de *Historia Augusta* geven – net als bij Julianus – drie verschillende weergaven van de gebeurtenissen. Desalniettemin hebben de grote lijnen veel weg van

⁷⁸ Arena, P., ‘Crises and Ritual of Ascension to the Throne (First – Third Century A.D.)’, in: Hekster, Olivier, Slootjes, Gerda de, et al (eds.), *Crises and the Roman Empire: Proceedings of the Seventh Workshop of the International Network Impact of Empire* (Nijmegen, 2006), 327-336; Het is interessant om te zien dat Arena deze ontwikkeling vanaf Claudius (41 n.Chr.) en Nero (54 n.Chr.) ziet ontstaan; dit is namelijk wanneer het *donativum* gebruikelijker werd en de Praetorianen zich steeds meer in keizerlijke affaires begonnen te mengen.

⁷⁹ Arena, ‘Crises and Ritual of Ascension to the Throne’, 334-335.

⁸⁰ Dio LXXIV.1; Herodianus II.2; HA, *Pertinax* IV.

Julianus' troonsbestijging. Sterker nog, de overeenkomsten zijn overduidelijk: óók Pertinax ging in eerste instantie naar het kamp, beloofde een geldsom, hield een toespraak, en vertrok met de keizerstitel op zak naar de Senaat.

Wat ik hiermee wil laten zien is dat de conventies van de Romeinse keizersinvestituur veranderden. De nadruk kwam steeds meer op het *donativum* te liggen en het was gebruikelijk voor een keizer om bij zijn aantreden het Praetoriaanse kamp te bezoeken. Bij het verklaren van de situatie is het daarom mogelijk om van de persoon Julianus af te stappen; hij volgde de contemporaine conventies. Het feit dat hij keizer werd en door de Praetorianen werd geaccepteerd geeft aan dat hij voldeed aan de verwachtingen en conventies. Dus: handelde Julianus eigenlijk wel uitzonderlijk? Gesteld kan worden dat het feit dat de Praetorianen het keizerschap verhandelden meer uitzonderlijk was. Praetoriaanse prioriteiten in het kiezen van een nieuwe kandidaat veranderden dusdanig dat in 193 n.Chr. de keizer op basis van geld en competenties werd verkozen. Afkomst, verwantschap of politieke voorkeur met betrekking tot de voorganger maakten plaats voor de directe, soms materiële, beloften die de aspirant-keizer maakte aan de Garde: een *shift* in prioriteiten en waarden. Vanuit dit oogpunt verliest de kwestie van de veiling dus waarde. Veiling of geen veiling; aan de conventies werd voldaan. Wanneer de geldsom de doorslag gaf, is het wellicht realistischer om de corruptie van de Garde als het kwalijke element in dit verhaal te beschouwen. Was hier geen geldsom bij betrokken, dan was hier weinig aan de hand – Julianus was de meest bekwame kandidaat. Voor zover het mogelijk is aannames te maken over zijn persoonlijkheid, kunnen we aan de hand van zijn notabele carrière veronderstellen dat de man een keurig Romein was.

Dit brengt ons terug naar Edward Gibbon. Misschien zat er toch een kern van waarheid in zijn visie: het was niet per sé Julianus die de corruptie van het Rijk symboliseerde, maar de Praetorianen. 'The Praetorian bands, whose licentious fury was the first symptom and cause of the decline of the Roman Empire...', zo schreef hij.⁸¹ De Praetorianen lieten het zo ver komen dat loyaliteit moest worden afgekocht – door geld of andere beloften. Julianus volgde slechts de conventies door hier aan toe te geven. Bij Julianus hoeft dus niet zozeer naar het kwalijke element gezocht te worden. Ook Dio en Herodianus hintten naar de bezwaarlijke rol van de Praetorianen. Dio heeft het niet enkel over Julianus wanneer hij schrijft over: 'een uiterst schandalige gebeurtenis (...), onwaardig voor Rome. Want, 'alsof het in een marktplaats of veilinghal plaatsvond, werd zowel de stad als het complete Rijk geveild.'⁸² Het schandalige en onwaardige karakter van de gebeurtenis heeft

⁸¹ Gibbon, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire, Volume 1*, 103.

⁸² Dio LXXIV.11.

ook betrekking tot de verkopers: ‘De verkopers waren degenen die de keizer hadden vermoord...’ – Dio noemt de Praetorianen bewust. Ook Herodianus neemt de Praetorianen kwalijk. In een latere passage schrijft hij:

‘Bij deze gelegenheid werd het karakter van de Praetorianen voor het eerst gecorrumpeerd; ze verkregen een onverzadigbare en schaamtevolle lust voor geld en minachtten de heiligheid van de keizer. Het feit dat er niemand was die weerstand bood tegen de mannen die de keizer zo wreed hadden vermoord, en het feit dat niemand de schaamtevolle veiling en verkoop van het Romeinse Rijk tegenging, was de werkelijke reden voor de Praetoriaanse munterij van deze tijd – en ook die van latere. Hun lust voor goud en minachting voor de keizers nam toe, evenals hun moorden.’⁸³

Concluderend is het dus belangrijk om de gebeurtenis niet enkel vanuit Julianus’ perspectief te beoordelen. De conventies van de keizerlijke troonsbestijging veranderden door de decennia heen; wellicht bereikten de prioriteiten van de Garde een exceptioneel hoogtepunt, en handelde Julianus dus, naar omstandigheden, conventioneel.

⁸³ Herodianus II.6.

Conclusie

Didius Julianus verkreeg de keizerstitel in een turbulente periode. De omstandigheden van zijn troonsbestijging blijven controversieel vanwege het bronnenprobleem. Cassius Dio, Herodianus en de *Historia Augusta* geven verschillende weergaven van de gebeurtenis en bevatten eenieder bruikbare en essentiële informatie om 193 n.Chr. beter te begrijpen. Dit onderzoek heeft aangetoond dat hier veel ruimte tot interpretatie over blijft. De drie bronnen hadden ieder hun motieven en politieke voorkeuren en dit schijnt door in de beschrijvingen van Julianus' troonsbestijging. Door de omstandigheden te contextualiseren is gebleken dat Julianus' investituur wellicht minder uitzonderlijk was dan wordt aangenomen in de literatuur – zijn voorganger Pertinax is hier een goed voorbeeld van.

Het is bijzonder om te zien hoe Dio's metafoor van de veiling zo veel weerklank heeft gehad. Een retorische truc – succesvol, zo blijkt – heeft de troonsbestijging van Julianus tot op heden beïnvloed. Deze sterke metafoor is echter misleidend; niet zozeer vanwege de historische vraag of deze veiling werkelijk heeft plaatsgevonden, maar eerder vanwege de wijze waarop dit het perspectief op de gebeurtenissen van 193 n.Chr. heeft gemanipuleerd. De historiografie heeft zich gestort op dit spectaculaire concept en getracht de historische vraag te beantwoorden. Dit onderzoek heeft laten zien dat het ook anders kan en dat het niet zozeer van belang is om hier op te richten. Deze invalshoek is nog onvoldoende waar te nemen in de historiografie. Bij zowel negatieve als positieve benaderingen van Julianus' troonsbestijging heeft de nadruk op de feiten en details van de gebeurtenis zelf gelegen – of hier wel of geen sprake van een veiling was. De kracht van Dio's 'veiling' is een valkuil in de studie naar Julianus' troonsbestijging. Deze nadruk is vaak gepaard gegaan met een waardeoordeel. Was Julianus in deze situatie de schuldige? Heeft hij schaamteloos de keizerstitel gekocht? Deze historiografische tendens is enigszins problematisch. De focus op de veiling heeft historici doen afleiden. Meer relevant is de keuze om de vraag van de veiling achterwege te laten en Julianus' troonsbestijging naar zijn context en omstandigheden proberen te begrijpen.

In conclusie wil ik terugkeren naar het centrale vraagstuk. De bronnen presenteren verschillende beschrijvingen maar het is belangrijker om de situatie in 193 n.Chr. te relativeren en contextualiseren. Op deze wijze wordt het probleem in de bronnen gecompenseerd en kunnen we Julianus' troonsbestijging voldoende begrijpen. Julianus handelde naar alle mogelijkheid conventioneel; de bronnenanalyse en contextualisering bieden ruimte tot deze interpretatie. Het eenzijdige negatieve imago blijkt hierdoor onterecht. Een genuanceerd beeld, waarin Julianus mogelijkerwijs conventioneel handelde en de kwalijke rol denkbaar bij de Praetorianen lag, is wenselijk.

Appendix

Naast Cassius Dio, Herodianus en de *Historia Augusta*, schrijven ook de latere Aurelius Victor (ca. 320-390 n.Chr.), Eutropius (late 4^e eeuw n.Chr.) en Zosimus (eind 5^e eeuw n.Chr.) kort over de gebeurtenissen rondom Julianus' troonsbestijging. Aurelius Victor schrijft het volgende:

... en door de boosaardigheid van Julianus, werd hij [Pertinax] door vele verwondingen vermoord op de leeftijd van 67. (...) Didius Julianus, geboren te Mediolanum, regeerde voor zeven maanden. Hij was een man van adel, zeer bekwaam in het recht, oproerig, roekeloos, en verlangend naar heerschappij.⁸⁴

Aurelius Victor begint met de karakterisering van een boosaardig man. Hoewel hij toegeeft dat Julianus slim en bekwaam in het recht was, ligt zijn nadruk meer op het roekeloze en machtszuchtige karakter van de man. Zijn schrijfstijl is kort en bondig, zoals ook te zien is in de rest van zijn keizerlevens, maar bij Julianus lijkt hij niet veel meer te melden te hebben. Victor heeft het overigens niet over de geldsom.

Eutropius heeft een sterke afkeer tegen Julianus, hij schrijft:

Hij [Pertinax] werd vermoord in een muiterij van de Praetoriaanse soldaten, door de schurkerij van Julianus, op de tachtigste dag van zijn heerschappij. Na zijn dood nam Salvius Julianus het Rijk over, een man van goede komaf, en notabel bekwaam in het recht; hij was de kleinzoon van de Salvius Julianus die het eeuwig edict had gemaakt onder Hadrianus. Hij werd verslagen door Severus bij de Milvische Brug, en vermoord in zijn paleis. Hij leefde slechts acht maanden nadat hij begon met zijn heerschappij.⁸⁵

Eutropius' passage over de gebeurtenis is enigszins verwarrend door de fout die hij maakt met de naam van Julianus; hij verwacht de keizer namelijk met de bekende jurist. Daarnaast klopt zijn periodisering van Julianus' heerschappij niet. Ook de slag bij de Milvische Brug tussen

⁸⁴ Aurelius Victor, *Epitome De Caesaribus* XVIII-XIX.

⁸⁵ Eutropius, *Abridgement of Roman History* XVI-XVII.

Severus en Julianus is historisch niet correct. Om deze redenen is Eutropius' weergave van de gebeurtenissen in 193 n.Chr. van weinig waarde.⁸⁶

Zosimus schrijft het volgende over de gebeurtenis:

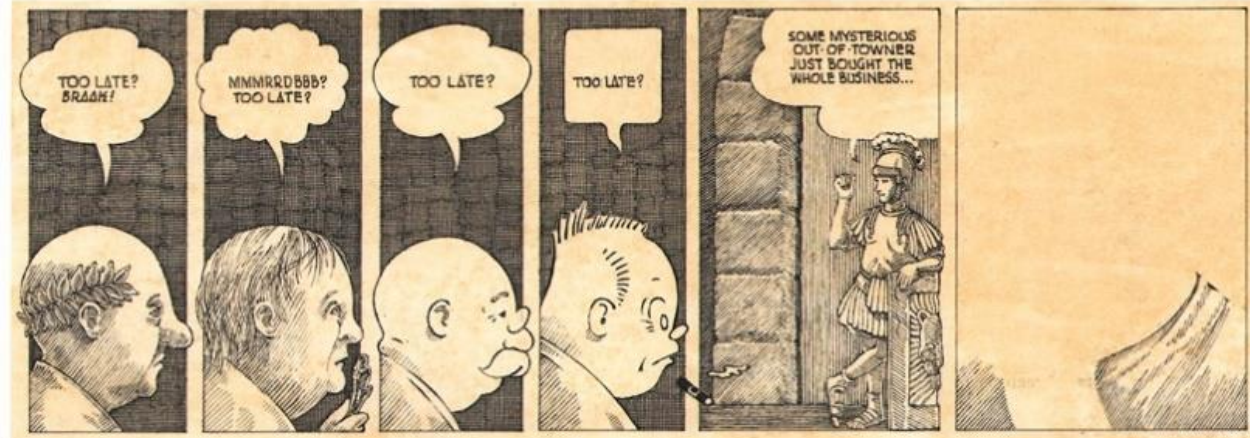
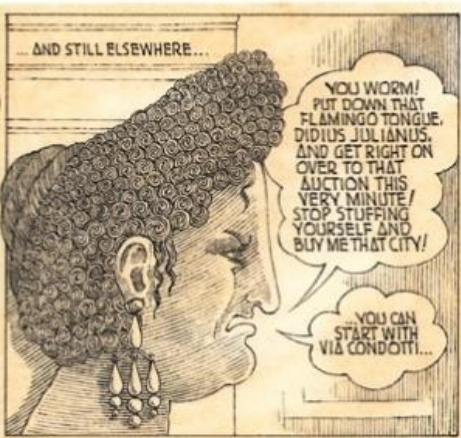
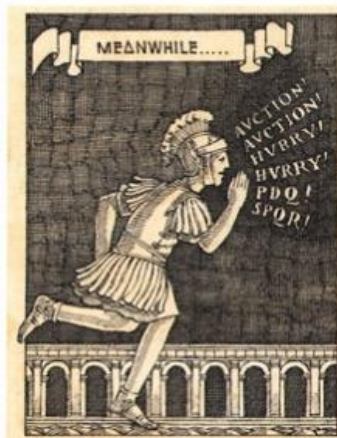
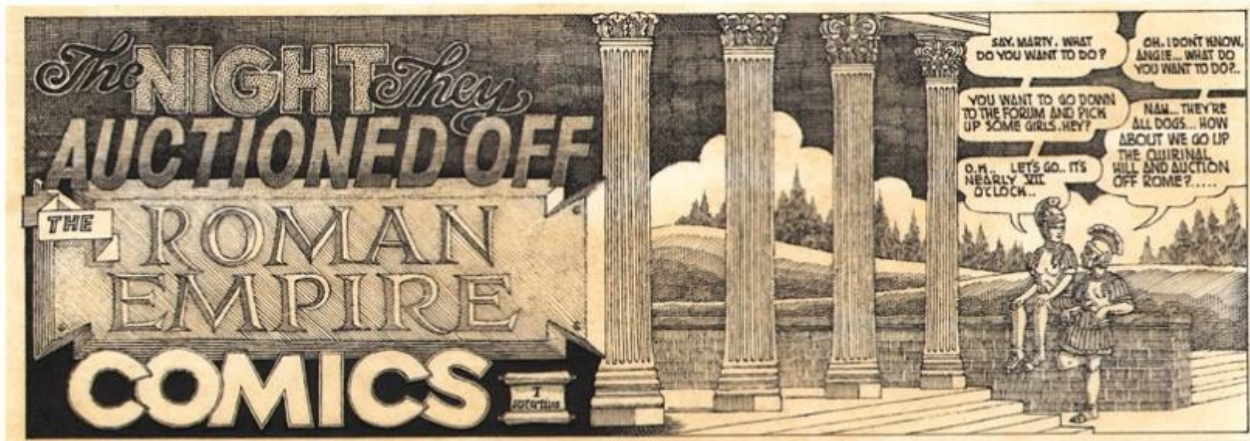
Nu het Rijk als het ware te koop werd aangeboden, bood Julianus – op verzoek van zijn vrouw en in zijn eigen dwaasheid – een geldsom waarmee hij het Rijk opkocht; dit leverde een dergelijk spektakel op dat het volk nog nooit had meegemaakt. (...) Zijn leven was niet meer dan een tijdelijke gouden droom.⁸⁷

Zosimus benadrukt de geldsom waarmee Julianus het Rijk zou hebben verkregen. Zijn bod kwam voort uit externe en interne motivatie; het aandringen van zijn vrouw en zijn eigen dwaasheid. Het feit dat Zosimus beschrijft dat het Rijk te koop werd aangeboden kan wijzen op een reproductie van Dio's of Herodianus' werk. Zosimus staat echter te boek als een tweederangs historicus; zijn focus lag op het weergeven van de ondergang van het Romeinse Rijk. Vanuit dit oogpunt is het wellicht ook begrijpelijk dat hij de gebeurtenis op deze manier weergeeft.⁸⁸

⁸⁶ Ook Leaning (1989), 548, en Appelbaum (2007), 201, zijn het hier mee eens.

⁸⁷ Zosimus, *New History* I.9.

⁸⁸ Goffar, Walter, 'Zosimus, The First Historian of Rome's Fall', *The American Historical Review* vol. 78.2 (1971), 413.



Bibliografie

Bronnen:

- Aurelius Victor, *Epitome De Caesaribus* (eigen vertaling naar vertaling van Thomas M. Banchich, 2009, Canisius College NY).
- Cassius Dio, *Roman History* (eigen vertaling naar vertaling van Earnest Cary, 1927, Loeb Classical Library).
- Eutropius, *Abridgement of Roman History* (eigen vertaling naar vertaling van John S. Watson, 1853, Londen).
- Herodianus, *Roman History* (eigen vertaling naar vertaling van Edward Echols (1961, Berkeley & Los Angeles).
- Historia Augusta, *The Life of Didius Julianus* (eigen vertaling naar vertaling van David Magie, 1921, Loeb Classical Library).
- Marcus Aurelius, *Meditations* (eigen vertaling naar vertaling van J.M. Dent & Sons, 1906).
- Zosimus, *New History* (eigen vertaling naar vertaling van Green & Chaplin, 1914, Londen).

Literatuur:

- Alföldy, Geza, 'Herodians Person', *Ancient Society* vol.2 (1971), 204-219.
- Appelbaum, Alan, 'Another Look at the Assassination of Pertinax and the Accession of Julianus', *Classical Philology* vol. 102.2 (2007), 198-207.
- Arena, P., 'Crises and Ritual of Ascension to the Throne (First – Third Century A.D.)', in: Hekster, Olivier, Slootjes, Gerda de, et al (eds.), *Crises and the Roman Empire: Proceedings of the Seventh Workshop of the International Network Impact of Empire* (Nijmegen, 2006), 327-336.
- Barnes, T.D., 'The Composition of Cassius Dio's "Roman History"', *Phoenix* vol.38.3 (1984), 240-255.
- Bingham, Sandra, *The Praetorian Guard: A History of Rome's Elite Special Forces* (Baylor UP, 2013).
- Birley, A.R., *Septimius Severus: The African Emperor* (New York, 1971).
- Bowersock, G.W., *From Gibbon to Auden: Essays on the Classical Tradition* (Oxford, 2009).
- Canduci, A., *Triumph and Tragedy: The Rise and Fall of Rome's Immortal Emperors* (Murdoch Books, 2010).
- Eadie, John, 'The Reliability and Origin of the "Vita Didii Iuliani"', *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa* vol.4.4 (1974), 1409-1442.
- Gibbon, Edward, *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire, Volume 1* (Edited by J.B. Bury, Cambridge UP, 2013).
- Goffar, Walter, 'Zosimus, The First Historian of Rome's Fall', *The American Historical Review* vol. 78.2 (1971), 412-441.
- Grant, Michael, *The Roman Emperors* (New York, 1985).
- Hekster, Olivier & Zair, Nicholas, *Debates and Documents in Ancient History: Rome and its Empire, AD 193-284* (Edinburgh, 2008).
- Icks, M., 'Bad Emperors on the Rise: Negative Assessments of Imperial Investitures, AD 284-395', *Klio* vol.94.2 (2012), 462-481.

- Icks, M. & Shiraev, E., *Character Assassination throughout the Ages* (Springer, 2014).
- Kemezis, Adam M., *Greek Narratives of the Roman Empire under the Severans* (Cambridge, 2014).
- Kolb, F., 'Literarische Beziehungen Zwischen Cassius Dio, Herodian und der Historia Augusta', *Antiquitas* vol.4.9 (1972), xii-196.
- Kornemann, E., 'Der Jurist Salvius Julianus und Kaiser Didius Julianus', *Klio* vol.6 (1906), 178-184.
- Leaning, J.B., 'Didius Julianus and his Biographer', *Latomus* vol. 48.3 (1989), 548-565.
- Lusnia, S.S., 'Julia Domna's Coinage and Severan Dynastic Propaganda', *Latomus* vol.54.1 (1995), 119-140.
- Marasco, G., 'Erodiano e la crisi dell'impero', *ANRW* vol.2.34.4 (1998), 2837-2927.
- Millar, Fergus, *A study of Cassius Dio* (Oxford, 1964).
- Moscovich, M., 'Cassius Dio's Palace Sources for the Reign of Septimius Severus', *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* vol. 53.3 (2004), 356-368.
- Rostovtzeff, M., *The Social and Economic History of the Roman Empire* (Oxford, 1957).
- Sidebottom, H., 'The Date of the Composition of Herodian's "History"', *L'Antiquité Classique* vol.66 (1997), 271-276.
- Slackman, Charles, 'The night they auctioned off the Roman Empire', *Horizon* vol.3 (1970), 36-39.
- Southern, P., *The Roman Empire from Severus to Constantine* (Routledge, 2001).
- Syme, Ronald, *Emperors and Biography: Studies in the Historia Augusta* (Oxford, 1971).
- Syme, Ronald, 'The Composition of the Historia Augusta: Recent Theories', *The Journal of Roman Studies* vol.62 (1972), 123-133.
- Wagner, C.A., *The Biography of Didius Julianus in the Historia Augusta* (Illinois, 1969).